

Galambos Viktor

EMLÉKEK

Tartalom

ELŐSZÓ	3
UTCAKÉP	4
TEJ.....	7
A KÁVÉ	10
ÉLÉSKAMRA ÉS TÁRSAI	12
FÁSKAMRA.....	15
BOROTVA SZAPPAN.....	18
RÁDIO T.V.	20
FÉNYKÉP	23
KANIBÁLOK	25
PILÓTÁK	27
SONKA	29
SZABAD SZÓ.....	31
HURKA KOLBÁSZ TRÁGYALÉ	33
JOCA A HALKOMISZÁR	34
ROMADUR A BÜDÖS TÚRÓ ÉS A BÖLCS MESTER.....	36
CÉDULÁS	38
PADLIZSÁN LEVES	41
CSALÓDÁS.....	44
EGY FELEDHETETLEN NYÁR	46
BARÁTOM NIKLÁS	51

ELŐSZÓ

Gyermekkorom egyik kedvenc olvasmánya volt Julius Lips könyve : „A Dolgok Eredete”, amely egy csomó magyarázattal jelent meg, 1960-ban románul. Meg kellett magyarázni a bizonyítványt, mert a hitleristák elől elmenekült német tudós angol nyelven írta meg a könyvet, 1946-ban, a Columbia egyetemen és csak azért nyert bűnbocsánatot a 14 évi amerikai tartózkodásért, mert az NDK-ba tért vissza.

Negyvenhat év telt el azóta, valljuk be, megöregedtem és hirtelen rájöttem, hogy majdnem semmit nem találok azok közül a dolgok közül, amelyek gyermekkoromban körülvettek. Hol vannak?! Eszem ágában sincs az eredetüket kutatni, mint Lips tette, hiszen ehhez sem felkészültségem, sem időm nincs már. De érdekes lenne egyszerűen végiggondolni, hogy mivé lettek azok a dolgok, amiknek Lips az eredetét kutatta, amelyek engem a huszadik század derekán körülvettek - és vagy eltűntek, vagy a felismerhetetlenségig megváltoztak.

Persze ez tulajdonképpen az öregkorra jellemző múltba-menekülés, a dolgokhoz kötődő emlékek felidézése.

Nem akarok a technika fejlődésének a dicséretébe bonyolódni, mert nem vagyok meggyőződve, hogy ez a fejlődés nem-e sodorja katasztrófába a gyerekeinket. Hiszen a Stern professzor által Angliában kiadott Fehér Könyv világosan figyelmeztet arra, hogy ha még tíz évig így folytatjuk, visszafordíthatatlan klimatikus katasztrófának nézünk elébe.

Talán jó volna a „Dolgok Eredete” fejezeteit követni, hogy valami rendszer legyen az egészben, ehhez Lips biztosan jobban értett. Ennyit az elhatározásról, majd meglátjuk, hogy hogyan tovább.

UTCAKÉP

Az évek folyamán, nemcsak a minket körülvevő tárgyak, eszközök tűntek el, vagy változtak meg a felismerhetetlenségig, hanem a környezetünk is teljesen megváltozott. A macskakövekkel kirakott kocsit, a téglából készült gyalogjáró, amelynek a szélén platánok, hársfák adták az árnyékot, színtere volt az utca mindennapi életének. Ezen mozogtak azok a figurák, akik a macskakövekkel és a téglákkal együtt tűntek el.

Reggel korán a tejes asszonyok szamaras kordái zötyögtek végig az utcán, azután egy-két óra múlva felhangzott a kiáltás, hogy: - Szódáás! Nyomban kisieltünk az üres szódásüvegekkel, hogy telire cseréljük őket. Ha éppen elszalasztottuk a szódást az sem volt baj, mert a "Szódagyár" egy pár házzal odébb volt az utcánkban. Az meg még érdekesebb volt, bemenni és látni hogyan töltik a dróthálóba tett szódásüvegeket. Meg aztán a szép Szódás Ágit, a szódagyáros lányát is meg lehetett néha csodálni.

Dél felé újabb kiáltások zavarták fel az utca csendjét: - Jeeees! - és az emberek vödörrel mentek egy hasáb, vagy félhasáb jeget vásárolni az akkor még valódi jég szekrénybe. A jegesnek nagy könyökig érő gumikesztyűi voltak és a kezében egy hegyes ár, amivel repesztette a jég hasábokat. A fából készült jegeskocsi pedig csukott volt, csak akkor nyitotta ki, amikor kivette a jeget és természetesen ez is lovas kocsi volt, akár a szódásé vagy a szemetesé. Mert a szemetes következett, de ő nem kiabált, hanem egy kis haranggal csengetett. A kikészített szemetesládát a kocsi lépcsőjéről kellett kiüríteni, a kocsi háztetőszerű tetejének nyitott ajtaján. Ajánlatos volt pontosan fölémelni a lehetőleg nem túlságosan nehéz, egyáltalán nem szabványozott tárolót. A kocsi kicsi volt, de nem is kellett nagyobb, mert negyed annyi szemét nem volt mint manapság, hiszen nem volt minden agyoncsomagolva, amit el lehetett égetni azt nem dobták a szemétkébe, sok mindent megettek a csirkékkel vagy disznókkal.

Néha a csatornatisztító dobozszerű kocsija is megjelent és vele együtt a hosszúnyelű különleges lapátokkal felszerelt "csatornások" is. Felemelték az úttest szélén levő lefolyók rácsait és kiemelték az aljukon leülepedett iszapot. Persze nem volt valami jószagú foglalkozás. A postás hatalmas bőrtáskájával naponta végigjárta az utcát és a nyugdíjasok, főleg a hónap elején, várták türelmetlenül.

Amikor a kutyák elkezdtek vadul ugatni, akkor tudtuk, hogy jön az "Aragázos" ember. Miért haragudtak rá annyira? - talán a gáz szaga miatt, - amit mi sem élveztünk, hát még a kutyusok, akiknek a szaglása tízezerszer érzékenyebb.

Időnként az utcaseprők is megjelentek, hosszúnyelű virgács-seprőikkel, hogy összeszedjék a maradék lócitromokat, amelyeket az emberek nem vittek be a kertjeikbe trágyának.

A városi vízművek kútja, ahonnan azok vették a vizet, akiknek még ekkor sem volt bevezetve a vízvezeték a házukba, ugyanúgy hozzá tartozott az utcaképhez, mint a "Kacsázó" gyerekek. A "Kacska" seprűnyélből készült, arasznyi, mindkét végén kihegyezett fadarab volt, amit egy ugyancsak seprűnyélből készült verőbottal kellett a földről felverni és aztán a levegőben minél messzebbre ütni. A computerezésnél határozottan egészségesebb játék volt és főleg olcsóbb! Bár szemet ezzel is lehetett végleg elrontani...

A kéményseprők is állandóan járták az utcát és ha az ember megfogta a kabátgombját amikor meglátta a kéményseprőt, az biztosan szerencsét hozott! De még biztosabb szerencsét jelentett megvenni tőlük a naptárt, amivel újévtáján minden házba beállítottak. Ezek voltak az utca állandó szereplői, de epizodisták is szép számmal akadtak.

Egész kisgyermek koromban, még az is elhangzott az utcán hogy: Drótos! - a fiatalabbak kedvéért részletezem csupán, hogy ezek az elrepedt, töredezett cserépfazekakat illesztették és drótozták össze. "Drótozok, fótozok, mindent újra csinálók!" - bíztatták a gyér klientúrát. Aránylag hamar eltűntek, viszont a kollegáik, akik azzal hirdették a mesterségüket hogy: "Raindl Pinti To", még sokáig járták az utcákat és a kilyukadt fémlábosokat, edényeket foltozták. Hogy honnan eredt a reklám-kiáltásuk nem tudom biztosan. Az elején levő Rajdl a német lábosból és talán a végén levő To a drótos tótoktól maradhatott meg.

Amikor megláttunk egy embert, hátán fából készült rámával, amiben ablaküvegek álltak, tudtuk hogy hamarosan azt fogja kiáltani, hogy : "Dzsámo, dzsámóó", azaz hogy ablakos. Akinek a szomszédságban sikerült csúzlival eltörnünk az ablakát, az sietett behívni és kialakni vele a javítást. Vajon a mai gyerekek tudják-e, hogy mi az a csúzli, azaz magyarul parittyá?

Ősszel a favágók kezdték járni az utcát, hátukon az összecusukható bakkal és fűrészszel. Ahol hasábfát láttak állni a kerítés mögött, oda becsengettek. A tarhonyás néniket is ősszel lehetett látni a teknőjükkel és szitájukkal.

Mikor egy éles csörgést hallottunk az utcáról, akkor tudtuk, hogy egy köszörűs reklámozza magát egy üres konzerves dobozzal. Nem tudom ki tervezte a reklámkampányát, de egyértelmű

volt és hatásos. A köszörűsnek taliga-szerű kocsija volt, egy nagy, lábbal meghajtható kerékkel, amelytől szíjártét forgatta meg a köszörűkövet. Mivel annak idején még senki sem dobálta el az életlen kését, ollóját, így a köszörűs is megélt a munkájából.

A különböző kézműveseken kívül, az Erzsébetváros-i utca képéből nem lehet kihagyni, Stiglbauert, az egykor ügyes borbélyt, akiből idült alkoholista lett öreg napjaira és aki tökrészezen járta az utcákat, mindig egy csomó gyerektől kísérve, akik csúfolódva kiabáltak utána hogy: "Stiglic Pau Pau!" A válasz egy-egy csúnya káromkodás volt svábul, amelyből sohasem hiányzott a "sziiisze" (édes) szó. Lehet, hogy az illető gyemekek édesanyukáját jelentette. A "Művész Úr" is gyakran volt látható, nagy széles karimájú kalapjában, csokornyakkendővel, hosszú köpenyében, amint sétapálcával méltóságteljesen végigvonult az utcán. Tolnay, a zongoratanárom azt mesélte róla, hogy az apja gazdag ember volt és elküldte Bécsbe zongorát tanulni, de a fiú tanulás helyett csak dorbézolt. Mikor az apja rájött, hogy mi történik, felutazott Bécsbe és végigverte egy sétapálcával a fiát az utcán. Ebbe belebolondult, azóta azt hiszi magáról, hogy nagy művész és igyekszik Beethovenhez hasonló öltözékben járkalni. Mi igaz a meséből azt nem tudom, mert gyanússá tette az egészet az-az apróság, hogy a tanár úr mindig hozzá fűzte: - Így jár, aki nem gyakorol!

Azóta az utcát kiaszfalozták, a járda is aszfaltból van és a rohanó gépkocsikon kívül semmi nem maradt rajta a fentiekből, a régi utcakép már csak az örgedők emlékezetében kísért...

TEJ

Reggelente már türelmetlenül vártuk, hogy az utca sarkán feltűnjön a szamárkontó kordé, amin a tejesasszony ült - háta mögött a cínezett tejesbödönökkel. A tejeslábos már oda volt készítve az ablakba és az asszony a literes mércével, amely ugyancsak ónozott pléhből volt, mérte a lábosunkba a tejet. Ezek az asszonyok Gyírokról jöttek be minden hajnalban és hordták a tejet a városnak. Csak anyámtól hallottam, hogy amikor még egészen kicsi voltam, a mi utcánk végén is volt egy asszonymnak tehenet és attól kapták a tejet, amin felcseperedtem. Ennek hallatán nagy szemeket meresztettem, mikor anyám megmutatta a tehenet, mondván, hogy félig-meddig ez is a mamám. Abban az időben nem léteztek gyermektápszerek, s mikor anyám teje hirtelen elapadt, az egyetlen dolog amit Wittenberg doktor ajánlani tudott az volt, hogy mindig ugyanattól a tehéntől származó tejjel tápláljanak.

A háború sem akadályozta a tejesasszonyokat, hogy bejárjanak a tejjel és mivel akkortájt mi már nagybacsok lettünk, micsoda öröm volt, ha felülhettünk a szamárkontóra és elvitt bennünket az utca sarkáig. Közvetlenül a háború után a tejesasszonyok kezdtek elmaradozni és apamék azt a megoldást találták ki, hogy vettünk két kecskét, egy feketét amelynek a nevére nem emlékszem és egy fehéret akit Ninának kereszteltünk. Nina mindig szelíd volt, de a fekete társnője nem egyszer próbált felöklelni a szarvaival. Szerencsére csak a homlokával lökdöste az embert, nem a szarva hegyével. Mivel főleg miattam vették a kecskéket, rám hárult a száraz levelek gyűjtése és tárolása a pincében. Ezek a levelek alkották a kecskéket alatt az almot, a házunk mellett levő üres telket használtuk legelőnek. Reggel és este, ugyancsak nekem kellett a kecskéket megfejteni, miután langyos vízzel megmostam a tőgyüket. Közben fejtem a kecskét, a fejemet a jó meleg oldalukhoz támasztottam. Ennek az lett az eredménye, hogy egyszer csak sűrűn kezdtem vakarni a kobakomat, ami feltűnt anyámnak és elővette a sűrűfésűt, egy fehér papírt, amin azután vidáman mászkáltak a hajtetvek. A kecskékkal egyetemben bekentek alaposan petróleummal, ami bűdös volt ugyan, de a tetvek elpusztultak tőle. Kis híján én is... Nagyon utáltam.

A kecsketejnek jellegzetes szaga volt, de nagyon tápláló és egészséges. Anyám még túró és sajtot is készített belőle, pedig akkor még nem is hallottak a francia bio-kecskesajt őrületről.

Egy időre újból megjelentek a tejesasszonyok, a kecskéket eladtuk. Iskolás lévén már túl macerás volt nekem a napi kétszeri fejés. Közvetlenül a háború után, valamilyen segélyakció keretén belül, uzsonnát kaptunk az iskolában, ami egy szelet olvadt margarinba mártott

feketekenyérből állt, amire aztán ráfagyott a margarin és ahhez adtak egy csésze kondenztejből készített valamit, amit ők tejnek neveztek. Mind a kettőnek furcsa íze volt, de mi mindent megettünk amit adtak, nem tudtuk mi az: válogatni.

Telt az idő, a szocializmus fejlődése (és a mezőgazdaság kollektivizálásának) eredményeképpen, a tejesasszonyok teljesen eltűntek, a háztáji gazdaságban addig békésen élő tehennel együtt. Gondolom előbb a tehennel... Helyettük a városban megjelentek a tejesüzletek és azokban kezdték "osztani" a tejet, joghurtot, eleinte még turót is. Kezdetben üvegbe is lehetett venni kimért joghurtot, de később, aki szabvány joghurtos üveg nélkül született, az végleg lemondhatott az élvezetről, mert csak csereüveggel lehetett kapni. Ezidőtájt jelentek meg az első gyermektápszerek, a Svájc-ból behozott "Nestle" tejkészítmények újszülötteknek, persze csak receptre és nagy protekcióval lehetett hozzájutni, de a fiam már ezen nevelkedett. (Nem hiába volt gyermekorvos a mamája)

A hetvenes években, miután nyugatról mindenféle felszerelést importáltak, megjelent a zacskós tej. Az elején redben volt minden, boldogan fogadtuk az újítást, hogy nem kell cipelnünk a nehéz és törékeny tejesüvegeket, melyeknek rögtön új felhasználási módot találtunk, nagyon jól helyettesítették a virágvázákat. A baj akkor kezdődött, amikor mindenáron belföldi műanyagból akarták készíteni a zacskókat, a fele tej kifolyt belőlük, így aztán visszatértek volna az üveges tejhez, de abból is egyre kevesebb lett a mi gyerekeinknek. A nyugdíjas apám már hajnalban sorbaállt érte egy-két órát, de a szocialista gazdaság továbbfejlődése nyomán, az "aranykorszakban" teljesen eltűntek a tejtermékek. Annyira, hogy a kalciumhiány okozta spasmofilia népbetegség lett, a lányom, a vejem az utcán estek össze tőle. Ez volt az a nevezetes időszak, amikor az állatlétszámot minden áron meg kellett tartani, akkor is, ha egyáltalán nem tejeltek. Egy-egy elnöki látogatás alkalmával emelőszíjakkal állították lábra a csont-bőr sovány teheneiket, hogy úgy nézzen ki, mintha léteznének...

Csernobil is szépen befolyásolta a tejet, miután a rádióaktív esőtől a fű is rádióaktív lett. Kiadták a rendeletet, hogy az egész tejmennyiségből tejport kell gyártani, majd akkor csökken a rádióaktivitása és úgy használható lesz. Csak azt nem vették figyelembe, hogy a rádióaktív Cobalt 90 év alatt bomlik le, de hát fő a szocializmus építése.

Persze ilyen előzmények után - miután hirtelen ide pottyantunk - hihetetlennek tűnt, hogy egy élelmiszerüzletben legkevesebb hetvenhárom féle tejterméket árusítottak, friss tejet olyan zacskókban amik nem folytak, tartós tejet kartondobozokban, húszféle joghurtot, túrót, műanyag dobozokban és poharakban, csereüveg és sorbanállás nélkül. De gond nélkül azért még se maradhat az ember: álltunk a feleségemmel és néztük, most melyiket kell ezek közül kiválasztani?! Melyiket szeressük - és miért? Melyik versenyezhet a hajdani tejesasszony portékájával a bádognakannából?

Egy nyugdíjasoknak rendezett kiránduláson azt is láttuk, honnan ez a bő választék. Először egy robot tehénistállót látgattunk meg. Hatvan tehén sétálgatott benne szabadon, vagy pihent a homokágyán. Odahaza ezt ridegtartásnak neveznék -a meleg istálló hiánya miatt - itt hidegről nem igazán beszélhetünk, de istálló, az nincs, az állatok teljesen szabadon járnak-kelnek egy bekerített óriási területen a szabad ég alatt. Amelyik tehénnek megviszket a háta az egész egyszerűen beáll

az automata hátvakaró kefe alá vakarózni. Mikor a tehénke úgy érezi, hogy feszül a tőgye a sok tejtől, (húsz-huszonöt liter naponta) szépen beáll a sorba a fejőrobothoz, amely automatikusan megmossa a tőgyet, felrakja rá a szívócsőveket és lefeji a tejet, amely analízis után a hűtött gyűjtőbe kerül. A tehénke meg csak áll és tűri - sőt van egy olyan gyanúm, hogy még élvezi is... Nem rúg fejés közben, nem kell megkötni a farkát, nem borítja fel a tejes sajtárt a langyos habos tejjel. Őszintén megvallom, én nem is az automatikát, hanem a tehének alkalmazkodóképességét csodáltam a leginkább. A farm után az egyik legkorszerűbb, ugyancsak robotizált tejfeldolgozó gyárat látogattuk meg, amely napi ketmillió doboz tejtermékkel látja el a kereskedelmet.

De bevezetőmben azt kezdtem számbavenni, hogy mi minden tűnt el végleg az életünkből. Hát akkor legyenek következetes most is. Ami a tejjel kapcsolatban eltűnt az életünkből, az a tejeskanna, a sajtár, a tejfőző fűtőlős alumínium fazék, mely a tej forralás közbeni kifuttatását és az azt követő összetéveszthetetlen égett karamellszagot volt hivatott megelőzni, a tejesüveg, a joghurtos üveg, a túrós kosár, a tejfölös csupor és az aludt tejes cserépköcsög, nem is szólva a számárvonta kordéről.

A tehének?- túlélték velünk együtt és nekik vélhetőleg mindebből semmi sem hiányzik. Hihetetlenül alkalmazkodtak ehhez az új robotizált világhoz, tán jobban, mint sokan a mi generációnkból.

A KÁVÉ

A kávé a kávéfőzőedényben főzte anyám. Volt egy kis darálónk - amelyben nekem kellett megőrölni a pörkölt árpamagokat - azután anyám - mikor forrt a víz - az edénybe befőzött egy pár kanál árpakávé és egy kocka "Frank"-féle cikóriát. Ebből született egy liternyi feketekávé, amit aztán a tejbe öntöttünk, és felmelegítve, cukorral megittunk.

Így ment ez a háború alatt - és utána jó ideig - mikor egy napon kaptam valódi tejeskávé, aminek igen furcsa íze volt. Mikor reklamáltam a dolgot anyámnal, ő kinevetett - tudniillik apámnak sikerült tíz deka valódi babkávé szereznie, és az ebből főzött ital került a tejescsupromba - teljesen elrontva az addig megszokott "finom tejeskávé" ízt.

Lassanként megjelent a kávé az egész városban - nem csak csempészárként odahaza - én pedig közben egyetemistává cserepedtem. Nagy divat volt a központban lévő cukrászdában kávézni egy kollegával, vagy pláne egy kolleginával - hiszen ez majdnem annyira felnötte az embert akár egy cigaretta a szájában. Szerencsére megmaradtam a kávé mellett.

Később már otthon ittuk a kávé - főleg ha vendégeket kaptunk - ez szinte hozzátartozott a vendégfogadás szertartásához. Volt egy divatos kávékészletünk - melynek minden csészéje más színben pompázott - és egy "Kona" kávéfőző - amit Magyarországról hoztak, éppúgy mint a picike kockacukrokat, kimondottan a feketekávéhoz. Ekkor már azt is tudtuk hogy van Brazil, Guatemalai, Arab, stb. kávéfajta.

Azután megjelent az első villany kávé "presso", ezt is Pestről hozták, de kellett hozzá egy pár tartalék gumigarnitúra, mert ha az ember nem kapcsolta ki idejében, kávé helyett olvadt gumi folyt belőle és napokig bűdös volt az egész lakás.

Lassanként rászoktunk, hogy az irodában is megigyuk a napi betevő kávékat. Emlékszem, mikor a vágóhid kicsiny tervezőirodájában kezdtem dolgozni, még titokban főztük az íróasztalban. Tudniillik Sultz elvtárs - a főgépész - a kávénak éppoly ellensége volt, mint Bach Kávékantátájában az elvetemült leányzó atyja, aki kávé ivott. A dolognak azzal vettem véget, hogy mikor egyszer bejött és bösz szaglászásba kezdett kijelentve, hogy: "Itt kávészagot érzek" - mint a mesebeli emberevő óriás, mikor azt mondja hogy: emberszagot érzek - azt válaszoltam neki: természetesen kávészag van, mivel kávé ittunk és tudomásom szerint ezt a törvény nem tiltja, sőt, neki még érdeke is, mert ettől jobban forog az agyunk és gyorsabban dolgozunk. Mivel azt hitte hogy a vezérigazgató a nagybácsim, nem mert szólni semmit és ettől kezdve nyíltan ittuk az éltető nedűt. Mire kisült, hogy nem vagyok a vezérigazgató unokaöccse, már megszokta a kávészagot.

A törvény nem tiltotta a kávéivást, de a szocialista gazdaság virágzásával az üzletekből egyre nehezebben lehetett hozzájutni. Végül teljesen eltűnt, mert a "Mindent az emberért!" társadalomban csak nem fognak valutát költeni ilyen fölösleges dolgokra... Elindult tehát a fekete még feketébb piaca és a híres "nechezol" (nyerítő) kávépótló idejében egy havi mérnöki

fizetésből már három kiló valódi kávé is vásárolhattam a dugipiacon. Ebben az időben aki nagyvonalúan akarta megünnepelni a születésnapját az irodában, az egy-egy kávéval kínálta meg a kollegákat.

Ha valahol egy főnököt, hivatalnokot, vagy eladót kellett megvesztegetni - hogy valami más ennivalóhoz jusson az ember - egy tízdekás, vagy pláne negyedkilós kávécsomag csodákat tett.

A közben divatba jött "Ness" kávéval ugyanaz volt a módi. Eleinte még mi vittük valuta helyett a népidemokráciákban engedélyezett ritka kirándulásokra, később már csak külföldről csempészték, főleg a szerb turisták és vált belőle éppoly megvesztegetési eszköz, akár a babkávé, vagy a deodorant spray.

Most miután kipróbáltam egy pár világmárka méregdrága eszpresszomasináját, beteszek egy kapszulát a kávéfőzőmbe, és egy percen belül a csészében gőzölög a finom pressókávé, abból a kávékeverékből, amelyet a huszonegynehány lehetséges fajtából kiválasztottam, és amit negyvennyolc óra alatt házhoz szállítanak. Azért tart ilyen sokáig, mert falun lakunk. Azután kikapcsolom a masinát, és egy emeltyű az elhasznált kávépatront a gyűjtőkosárba dobja - lehet főzni a következő kávé.

Csak legyen vérnyomásod, ami bírja...

ÉLÉSKAMRA ÉS TÁRSAI

Temesvár - Erzsébetváros. A húszadik század elején a régi Mayerhof külvárosban, a szerény középosztály polgárai kezdtek építeni családi házakat. Az olcsón, nem mindig szakemberek által épített házaknak, nem valami jó volt a szigetelése, nem is voltak alapincézve, így aztán eléggé nedvesek voltak a falak. Nagypám házában is csak a hozzáépített részen az egyik szoba volt alapincézve, a másik kettő bizony nem. Ezeknek a házaknak a vizes falú szobákon kívül más helységei is voltak: éléskamra, mosókonyha, fáskamra, tyúkól, pince, padlás. Ezeknek mind megvolt a szerepe a mindennapi életben, de ez a mindennapi élet úgy megváltozott, hogy fölöslegessé váltak, elűntek az életemből. Vegyük őket sorra.

Az éléskamra nagyon fontos szerepet játszott, mert a pincével, padlással együtt itt tároltuk az élelmiszereket télire. Egy könyvben - ami a Tahiti szigetéről szólt - olvastam, hogy az európai ember sohasem lehet gondtalanul boldog, mert nyáron is folyton arra gondol, hogy jön a tél. Bizony a nyár folyamán készültek a befőttes üvegek, különböző gyümölcsökkel, cseresznye, meggy, barack. Azután a szilvalekvár - amit nyár derekán a mosókonyha üstjében főztünk sűrűre, hogy késsel lehessen vágni majd nagy, cserépfazékban tároltunk. Az uzsonnánk annak idején vagy lekváros- vagy zsíroskenyér volt.

Persze mikor beérett a paradicsom akkor annak a befőzése került sorra. Egy másik tárgy - amely teljességgel eltűnt az életünkből - az a paradicsompasszírozó. Húsz - harminc üveg paradicsomlé került a spájzba, tojásba mártott pergamenttel lekötve. Ez a pergament is a paradicsompasszírozó sorsára jutott. Manapság, - mikor sűrített paradicsomlét, vagy hámozott paradicsomkonzervet veszünk a szuperben - ezek már eszünkbe sem jutnak.

Ősszel megjelentek az utcán a tarhonyás asszonyok, hónap alatt egy fateknővel és szitákkal. Miután beszereztük a szükséges lisztet és tojást, behívtunk egy ilyen asszonyt - aki nagy szakértelemmel meggyúrta a tésztát - és a szitáival különböző nagyságú tarhonyagolyókat készített belőlük, kivánság szerinti mennyiségben. Ezek aztán lepedőre kiterítve a padlásra kerültek, és miután teljesen kiszáradtak, vászon zacskókban ugyancsak a padlásra felakasztva lógtak tavaszig. A tarhonyás asszonyok helyét a "Barilla" és más olasz gyárak készítményei vették át, amelykből legfeljebb egy - két csomaggal tárol az ember egy szekrényben, amely átvette az éléskamra helyét. Ugyancsak az ősz elején történt a nagy téli bevásárlás. A piac Fröbl utcai részén álltak a szekerek. Apám, nagypámmal együtt, mentek bevásárolni - mégpedig háromszáz

kiló kenyérlisztet, 50 kiló duplanullás fehér lisztet tésztának, három zsák krumplit, harminc fej káposztát, harminc kiló hagymát. Egy szekér aztán hazahozta a dolgokat. A liszt, a hagyma a padlásra került, a burgonya és a káposzta a pincébe.

Azután kölcsön vettünk - nem tudom honnan - egy káposztagyálut. A káposztafejeket egy dobozba kellett betenni - amely a kések felett csúszkált ide-oda egy sínben - és így került a lesarvált káposzta a káposztásdézsaiba. Egész fejeket is tettek melléje, só és aztán egy vászon, erre a deszkák, kersztbe egy fa és a dézsa füleibe erősített keresztfa a szorítócsavarral, amivel az egészet le kellett préselni - míg a lé feljött a tetejére és ellepte a deszkákat. Időnként aztán leszedtük a pimpót és kimostuk a vásznat. Ez a savanyúkáposzta mennyiség egész télre "szólt". Persze még nem voltak azok a szép kilós dobozok, amelyekre még itt is az van írva hogy "Zauerkraut" és amelyeket akkor vásárol meg az ember ha éppen töltöttkáposztára fájdult meg a foga. Az uborkaeltevés is az őszi munkákhoz tartozott. Apám rakta művészién az öt- tízliteres üvegekbe és marhahólyaggal kötötte le - körbetekerve sokszorosán cukorspárgával. (Azóta sem láttam más hólyagot, mint egyes barátaimat...) Amíg az uborka megsavanyodott addig a hólyagot vizes rongyal borogatni kellett, aztán hagyták megszáradni. (A barátokat savanyodás közben szárazan hagytuk...) Talán az uborkásüvegek emléke miatt vásárolok szívesebben az üveges uborkakonzervet, mint a dobozost.

Külön fejezetet érdemelne a pénteki piac. Ilyenkor anyám kiment a Józsefvárosi piacra túrót, tejfölt venni a sváb asszonyoktól. A turót a kónuszos formájú fonott kosárból és vászonból vették ki. A tejfőlet pedig köcsögből mérték anyám égett agyag bokályába.

A gyümölcs-zöldségen kívül fontos bevásárlás-számba ment a liba. A Fröbl utcai baromfipiacon, hosszú sorokban álltak a tömött libákat eladó termelők és nagy szakértelem kellett meglátni, hogy melyik libának lehet jó nagy mája - aztán a háziasszonyok egymásközt dicsekedtek, hogy kinek sikerült kilós májat vásárolni! A folytatás otthon az udvarban következett, mikor is apám elvágta a liba nyakát, és egy lábost felfogta az elfolyó vérét, amit megalvadás után kisütöttek hagymával, jól megsózva és borsozva. A szertartás a liba leforrázásával

folytatódott - a tollakat is összegyűjtötték párnának - majd a "legizgalmasabb" pillanat a liba felbontása, ekkor sült ki hogy jól választottak-e, vagy sem - mekkora a liba mája?! Bárhogyan is sikerült a vásár, a libamájat azután tejszínen párolták, édes-nemes parikával ízesítve, hirtelen kisütötték és mikor megfagyott, a zsírt kenyérre kenve szeleteltük rá a májat. Koleszterinről még nem hallottunk, így aztán a kiolvasztott zsír is bödönbe került. A tepertőt is megettük minden lekiismeretfurdalás nélkül, sőt, a hájból télen, kaparással, fokhagymával és paprikával inaszt csináltunk, amit ma tiszta koleszterinbombának tartanának.

Ez a zsírosbödön is eltűnt az életünkből, éppúgy mint a főzéshez használt zsír, amelynek a helyét lassan átvette az olaj. Először a piacon árulták, zavaros volt és habzott, akár napraforgómagból akár tökmagból készült. Később megjelent a finomított olaj - amit az üzletekben töltöttek a vásárló üvegeibe - azután már csak üvegekben lehetett kapni. Az "aranykorszakban" fél liter zavaros, rosszagú- és ízű- szójaolajat "osztottak". Azóta sem vásároltunk szójaolajat, ami állítólag egészséges, pedig itt se íze sem büze nincsen.

Itt a faluban volt még egy-két évvel ezelőtt egy libavágóhid, ahonnan tonna számra exportálták a libamájat Európába, amíg az állatvédők rá nem jöttek, hogy a libatömés állatkínzás, és bezáratták a jól jövedelmező vállalatot.

Ezt a tömést házilag a nagyanyám is művelte a pincében - naponta kétszer vízbe áztatott és egy kis zsírral csúszóssá tett kukoricával. Persze asszisztáltam neki az állatkínzásban, és ma sem értem, hogyan lettek a nagyszüleim és a szüleim nyolcvan évesek, ennyi koleszterinnel. A velőscsontokat amelyek a marhahúslevesben főttek még nem is említettem, pedig milyen finom volt a forró velő piritós kenyéren, parikával, borssal megszórva!

Ezek a finomságok mind eltűntek ebből a koleszterinmentes világból, melyben - ebből kifolyólag - valószínűleg örökké fogunk élni!

FÁSKAMRA

A tél közeledtével gondoskodni kellett a fűtőanyag beszerzéséről. Ez abból állt, hogy apám elment az utca sarkán levő Varnusz féle fatelepére és a Korona utcában levő Hladek fatelepére, megnézni milyen fájuk van. Aztán megrendelte a fél vagon fát. Tölgyet - a cserépkályhák fűtésére -, bükkfát - a konyha- és fürdőszobakályhákba -, valamint "spandli"-nak valót begyűjtáshoz. Miután a fa megérkezett a stráfkocsin, berakattuk a fáskamrába. A kocsival mindig érkeztek emberek is, akik abból éltek, hogy az utcára nagy halomba ledobott fát betalicskálták a fáskamrába és szépen felrakták, úgy hogy majdnem az ajtóig tele volt.

A házban két cserépkályha volt, mindkettőben "ler" amit víz melegítésére és néha alma-, vagy gesztenye sütésre használtunk. A mosakodáshoz való vizet minden reggel ott melegítettük, és miután a kályha bemelegedett egy székre tettük a lavórt, minél közelebb a kályhához és ott mosdottunk. A fürdőszobába egyszer egy heten volt csak begyűjtva a régi rézkazán alá. Ezt a kazánt apám folyton javítgatta forrasztásokkal, mert bizony gyakran szivárgott belőle a víz. Volt egy mosdó a fürdőszobában is, de csak hidegvíz csap volt rajta, és kizárólag kézmosásra használtuk.

A begyűjtáshoz a kályhákba a "sparherd"-ben előre kellett fát aprítani, aztán egy újságpapírra rátenni egy kis hamut, arra petróleumot önteni, mellé tenni két aprófát és arra keresztben a spándlit - aztán meg lehetett végre gyújtani a papír szélét.

Ami megmaradt ebből a fűtés módból, az a sült alma illata, a meleget árasztató cserépkályha, amelyen az ember a hátát melengette ha bejött a hidegről. A sparherden sült tészadarab - amit mi gyerekek akkor kaptunk, mikor metéltet készítettek a konyhában - és reggelenként begyűjtás előtt a kályha tisztítása a tollseprűvel és a hamulapáttal. Persze a piszkavas sem hiányozhatott a kályha mellől és az előtét vasláda, hogy a véletlenül kiesett parázs ne a padlót gyújtsa fel! Ez a kályhaelőtét, piszkavas, hamulapát, egy díszes készletet alkotott, amely nem hiányozhatott egy cserépkályha elől sem.

A nagy esemény nekünk gyerekeknek az volt, mikor a kéményseprő kitisztította a kályhát - levéve a tetején levő cserepeket, azután egy különleges lapáttal és kefével kiemelte a lerakodott hamut, kormot a járatokból és végül agyaggal visszarágasztotta a fedőcserepeket. Utána persze nagytakarítás következett, mert minden igyekezet dacára a finom korom-hamu-por mindent belepett a lakásban. De ez semmi volt ahhoz képest, hogy pár évenként át kellett építeni a kályhát. Ilyenkor teljesen szétszedték és újra rakták, kipótolva a járatok kiégett samottégelait, az elhorbult öntöttvas rácsot vagy ajtót. A tisztítást mindgyakrabban kellett megejteni, mert a háború évei alatt és főleg utána a tűzifa egyre ritkább és drágább portéka lett.

A fát később felváltotta a brikett és a szén, aztán a kommunista világban a barnaszén, a tőzeg - amely egy - kettőre eltömte a kályhát és folyton bűdös füst szivárgott belőle.

Emlékszem, mikor egyszer az irodának - ahol dolgoztam - rendeltünk tőzeget és reklamáltam, hogy a fele föld. A válasz az volt, hogy ha csak a fele föld, akkor a jobbikból kaptunk! A bőségnek ebben a korszakában az irodában a nadrág alatt egy kötött gyapjúnadrág volt rajtam, a munkaköpeny alatt pedig egy prémbélés, a fejemen sapka, de ez sem tudta megakadályozni, hogy a kezeink dagadtra ne fagyjanak a "jól fűtött" irodában, amely a bölcs és felbecsülhetetlen értékű irányítás szerint, háromezer kilókalória tüzelőanyagot kapott köbméterenként egy évre! Volt olyan is, hogy saját pénzünkön vett szalonnával mentünk a vállalati autóval az erdőbe hasábfáért, amit aztán a pincében mi fűrészeltünk el kézfűrésszel. Ennek legalább az volt az előnye, hogy végre megmelegedtünk.

Otthon az újítás az volt, hogy le kellett bontsuk az egyik cserépkályhát és egy szénkályhát állítottunk be a helyére, amit mikor a gyerekek még kicsik voltak, még éjjel is fűteni kellett, ha kint tizenöt - húsz fok volt a nulla alatt. Azután az egyik nagybácsi szerzett egy Jugoszláviából csempészett olajkályhát és elkezdődött az olaj korszak.

Először is beszereztem az ócskavastelepről egy pár kiszuperált hordót, amelyek lekerültek a pincébe és az utcáról gumicsövön engedték le a fűtőolajat. A csövet meg kellett szívni és ma is

emlékszem a fűtőolaj rémes ízére, amikor elkerülhetetlenül az ember szájába került egy pár csöpp. Azután minden nap a kézipumpával egy kannába szivattyúztuk az olajat és betöltöttük a kályha tartályába, amely csodálatosan egyenletes meleget biztosított mindaddig amíg égett, de ahogy eloltották - a cserépkályhával ellentétben, amely órákig tartotta a meleget - azonnal kihűlt. Most már nem volt szénbűz a lakásban, legföljebb a kezeinknek vagy a ruháinknak volt petróleumszaga.

A konyhában is megváltoztak a dolgok a sparherd helyét átvette a petróleum főző, most már a konyhában is petróleumszag terjengett és mivel fa már nem volt, a sütést is a petróleumfőzőn oldottuk meg, az úgynevezett csodafazékkal. Azután megjelent a gázrezsó és eget-földet megmozgattunk, hogy egy "Aragáz" palackot beszerezzünk. Még máig is rejtély előttem, miért haragudtak a kuttyák annyira az aragázos emberre, talán a szaga miatt? Aztán bevonult az első gázkályha, aminek már sütője is volt és a "csodafazekak" az ócskavasba kerültek. (Nem a szemétbe, mert szinte semmit sem dobtunk ki abban az időben - erről még ma is nehezen szokunk le.)

Azután blokkba költöttünk. Központifűtés és melegvíz! Olyan hőség volt, hogy kinyitottuk az ablakokat és minden nap lehetett fürdeni, tussolni. Mikor az egyik kollegámat - aki falun lakott - rá akartam beszélni, hogy vegyen lakást a városban, azt mondta, hogy ő akkor fűt amikor akar és akkor melegít vizet amikor szüksége van rá, nem pedig amikor mások akarják. Később értettem meg milyen igaza volt, mikor a fűtést pár órára korlátozták - a melegvizet is - így aztán mindenki egyszerre használta és csak langyos volt a legjobb esetben is. Majd következtek azok a csütörtök délutánok, amikor se áram, se víz, sem fűtés nem volt és mivel se gyertyát, sem petroléumot nem lehetett kapni, a dunna alatt feküdtünk a sötétben. Ez nagy mértékben támogatta a tervbe vett nemzetszaporító programot.

Ezek az emlékek. Most beállítom a légkondicionáló hőmérsékletét, megnyomom az indító gombot és a többi az ő dolga, akár tél van, akár nyár. Itt surrog mellettem és az egész lakásban a beállított hőmérséklet van. Igaz, ez is csak akkor, ha működik - meleget csak a cserépkályha tartott. Persze erről nem hogy gyerekkoromban, de még fiatal koromban sem hallottam. Az első kis légkondicionáló berendezést a minisztériumban láttam az egyik vezérigazgató szobájának az ablakán. A gáz megmaradt a konyhában főzésre, a palack eltűnt. Valahol a házak mellett van egy földalatti nagy tartály, amit a gáztársaság feltölt időnként, mi csak a gázóra által mutatott fogyasztást kell kifizessük. Ezt telefonon kell betáplálni egy robot-készülékbe, persze a hitelkártya számával együtt, de erről majd ha pénzről lesz szó. Ma a kályhánk sütője már villannyal működik, beállítható a hőmérséklete és ha melegíteni kell valamit, akkor a mikrohullámú kályhát használjuk.

A melegvíz korlátozás idején a fürdőszobába is szereztünk egy villanybojlert - ezt is Jugoszláviából csempészték - és mikor kiégett a melegítő-ellenállás óriási probléma volt a kicserélése. Az egyik gyárban kellett öntetni egy új fűtőtest féleséget a helyettesítésére. Itt már beépített villanybojlerrel kezdtük - napkollektoros villanybojlert használunk most is, amely az év nagy részében ellátja forró vízzel az egész háztartást, kizárólag a napenergia felhasználásával.

BOROTVA SZAPPAN

Minden nap fogat kell pucolni ! Kaptam is egy kis fogkefét, nyele fából készült és disznóserte alkotta a keféét. Egy kis barnára pácolt dobozban - amit apám készített sperlemezből - volt a fogpor: egy fehér por amit ha jól emlékszem csontlisztből csináltak. Be kellett mártani a fogkefét vízbe, azután a fogporba - és azzal ami ráragadt jól lekefélni a fogakat...

Később megjelent egy kerek kis fémdoboz, olyan amilyenben most cipőkenőcsöt töltenek. Volt benne egy rózsaszín kőkemény pasztilla, ezt kellett dörögni a nedves fogkefével és aztán a fogkefére ragadt anyaggal fogat tisztítani. Ennek már valami íze is volt és egy kissé habzott is. Az után megjelent a fémtubusba töltött fogkrém, Odol és más márkanevek alatt, különböző ízzel, hűsítő hatással és többé - kevésbé habzó krémmel.

Háború után, a műanyagok megjelenésével a fogkefe is kezdett átalakulni. Először csak a nyelet, később a sertét is kezdték műanyagból gyártani. Nagy szenzáció volt a "nylon" fogkefe. A kefe alakja is kezdett megváltozni, az egyenes, lapos nyél ovális-keresztmetszetű hajlott nyéllé alakult át és a kefe sörtéket is mindenféle színben és szögben illesztették a nyél végére. Maga a kefe kisebb lett, hogy jobban hozzáférjen a fogakhoz. Ma már a nyaka hullámos és hajlékony, hogy minden fogfelületet elérjen.

Egyre több fogkrémbe keverték fluort, megjelentek a különböző szájvizek. A fogkrémtubusokat is kezdték műanyagból gyártani. Persze a szocialista "aranykorszak"-ban a fogkrémért is sorbaálltunk (ugyan, mi az, amiért mi nem álltunk sorba ?!...), főleg amikor bolgár fogkrémet "osztottak", amiben az ottani savanyúvizek sói voltak, vagy kínai fogkrémet, amely egy kissé jobbminőségű volt. Fluorozott krémeket csak külföldről lehetett behozni, a ritka alkamakkor, amikor kegyesen útlevelet kaptunk valamelyik "nyugatibb" népidemokráciába.

Jelenleg a probléma az, hogy milyen fogkrémet, szájvizet, milyen kézi- vagy villany- fogkefét használjunk. Mit lehet elhinni a reklámokból, mennyi az ésszerű egészségvédő hatás és hol kezdődik a divatörület?... Amint teltek az évek, már nem csak fogat kellett tisztítani, hanem borotválkozni is.

A borotválkozás multjáról mindig az a halhatatlan jelenet jut eszembe a "Diktátor"-ból, amelyben Chaplin Brahms Magyar táncának a ritmusára borotvál .

Az első emlékeim is apám borotvafenesésével és borotválkozásával kapcsolatosak. Azután következnek az első hajvágások Voján bácsi tiszti-kaszinó melletti műhelyében. Mint később megtudtam, családi tradíció volt Voján bácsi műhelye. Nagybácsim minden reggel oda járt borotválkozni, az unakabátyáim is ott nyíratkoztak. A szalonban bőrrel párnázott forgószékek voltak, állítható fejtámasszal, fehér lepedők, törlők és vöröskereszttel jelölt fertőtlenítő üvegek, amelyekbe - miután a falon lógó bőrszijjakon megfenték a borotvát, - behelyezték őket sterilizálás céljából. A borotva szappanal és az ecsettel kis tálakban verték a habot - mint mamám az üstben téasztásutéskor - amit aztán jó ideig kellett az arcon eldolgozni. A polcokon ott volt a timsó is, amivel a borotválkozás közben ejtett sérülések vérzését állították el. Utána szesszel bekenték az arcot és aki akart kölnit, sőt púdert is kaphatott, tetszés szerint. Haját ollóval és kézi nyírógéppel vágta. Azután itt is elkezdődtek a változások.

A gillett megjelenése után egyre többen kezdtek otthon borotválkozni, a kézi nyírógépeket is kezdték felváltani a villany-nyírógépek. Engemet csak a hajvágások alkalmából borotváltak borotvával, már nem Voján bácsi, hanem Brankó, a segédje. Otthon én is a nagyapámtól örökölt gillettal kezdtem borotválkozni és a leghőbb vágyam volt egy igazi borzszőr ecset.

A szocialista "kövér esztendő" idején Apám szerzett egy zsillet-fenő készüléket és mivel egyre nehezebben lehetett zsilethez jutni, - a népidemokratikus gyártmányú zsiletek pedig egyre gyatrábbak lettek, - szorgalmasan fentük őket. Borotválkozás után vidáman kengettük az arcunkat a "Sanitar" szesszel, ami szép világoszöld vagy lila volt és jó bűdös.

Közben Voján bácsit kényszerítették hogy átadja az üzletet a "Higiena" szövetkezetnek, mely ettől kezdve csak nevében törődött a régi sterilításra. A kiőregedett segédek, miután fizetésükből vagy nyugdíjukból nem tudtak megélni, házhoz jártak haját vágni.

Brankó évekig járt hozzánk és a hajvágás díján felül egy-egy üveg szilvóriumot is kapott mindig, amely nálunk bőven volt a házban, mivel orvos feleségem falun dolgozott és a hálás betegeknek ez volt a legkézenfekvőbb ajándék. Brankó szegény már nehezen járt, a keze sem volt olyan biztos, mindig mondtam Aninak, hogy: "Ha ezután a hajvágás után is megmaradok két füllel, akkor szerencsém volt", de ennek ellenére nem volt lelkünk az öregot elküldeni. Egyébként a hajvágás egyre könnyebb lett, mivel egyre kevesebb lett a levágnivaló és majd ötven év után úgy ért véget, hogy Brankót elütötte a villamos. Isten nyugosztalja! A többi borotvaeszköz is eltűnt az életünkből, Brankóval együtt.

A szappan helyét először a Magyarországról hozott "Barbon" borotvakrém vette át, azután a nyugatról becsempészett villanyborotvák, még később, itt, a borotvahabok, gélek, a dupla pengéjű Gillett-önborotvák, amelyek ma már villamosítva vannak és a TV hirdetés szerint : "A legjobb amit egy férfi kaphat". Most még csak azt nem tudom, hogy ez a borotvára vonatkozik-e, vagy arra a bomba-nőre, aki a reklámbeli macsó frissen borotvált arcát simogatja?

RÁDIO T.V.

Anyám mesélte, hogy milyen hihetetlen élmény volt, mikor életében először, a fülhallgatón keresztül, a recsegés - ropogás mellett valami zenét is lehetett hallani! Játék gyanánt magam is megpróbáltam kristálydetektoros rádiót barkácsolni és sikerült is, a helyi adót tűrhetően lehetett fogni vele.

Nagyapám, aki nagy rajongó volt, vásárolta az első lámpás rádiót a környéken, ezzel már Pestet is be lehetett hozni és hangszóróval is rendelkezett. Sok évig szolgált a házban, aztán nagyapám elszánta magát, hogy lecseréli egy "modern, hatlámás Telefunken"- re, amelyen, rövid - közép - hosszúhullám volt. De rosszkór jött az elhatározása, mert egybeesett azzal a rendelettel, hogy zsidóknak nem lehet rádiójuk - mert az ellenség álhíreit terjesztik -, ekkor az erzsébetvárosi rendőrfőnök, megérdeklődte a Braun cégnél, ki vásárolt legutóbb egy korszerű rádiót, így történt, hogy a frissen szerzett jövedényt elvették. Az, hogy kinél maradt, az nem kérdéses...

A háborúnak vége lett és új idők jöttek. Nem nagyon lehetett rádiót kapni, de nem is kellett, mert "rádiofikálták" az egész várost, minden házba behúzták a drótokat és majd ingyen egy hangszórót is kaptunk. Így már nemzetiségre való tekintet nélkül is biztos volt, hogy senki sem hallgatja az imperialisták "hazugságait", helyettük bőven volt orosz muzsika, Sztálin elvtárs beszédei, a Szovjetunió újabb sikerei és más lélekemelő műsorok. Egy jó pár év múlt el így, amíg elkezdtek becsempészni a "Riga" márkákat. Hatalmas, tizenöt- húszkilós dobozok voltak, de kellemes hangon szólt és szelektívek voltak. Ezekkel a Kossuth és Petőfi műsorait is lehetett hallgatni, mi éltünk is ezzel. Naponta a "Tíz perc játék és muzsika"-t a "Szabó család"-ot és a mindig várvárt Rádiókabarét. Cícvarek-et (Kibedi) aki jólmondta, Lujzát (Psota Irén), akinek azt írta az újság és Major Tamás Jenőjét, aki megmagyarázta az újságcikkeket Lujzának. Darvas Szilárdot, aki a sláger szövegek "mélyére nézett", miután Lantos Olivér elénekelte őket. Ezeknek a műsoroknak egyfajta biztonságszelep feladata volt és főleg azért engedték meg, hogy itt-ott valamit bíráljanak, ezzel meg fenntartsák a szólásszabadság látszatát akkor, amikor az emberek félték a véleményüket megmondani még munkatársaik, barátaik előtt is - mert ki tudja melyik?!!

Telt az idő és megjelentek a két-három kilós, cipődoboz nagyságú hordozható rádiók, először "külföldről" behozottak, aztán csúnya, vinilinbe burkolt hazai gyártmányú fadóbozok. Ezekbe a csodákba már nem lámpák, hanem tranzistorok voltak beépítve. A határon túlról már a zsebrádiókat is kezdtek becsempészni ezzel egyidőben. Itt-ott a háztetőkön megjelentek a három-

négyszögletes keretből álló antennák is.

Egy barátom hívott meg egy este televíziót nézni: "Hátha ma szerencsénk van és bejön! Egy "Rubin" szovjet gyártmányú készülék, kicsike, legömbölyített sarkú domború képernyőjén jelent meg egy homályos fekete-fehér kép - a száztíz kilométerre levő szentesi relé adása. Ez az adó a garantálható vevőtávolságon jóval kívül esett, éppúgy, mint az antenna elforgatásával befogható novi-sadi adó. Így aztán mindig az időjárás szeszélyeitől függött, hogy egyáltalán látható-e valami, a kép minőségéről nem is szólva.

A hang és képfogók egyre magasabbra hatoltak, megjelentek a japán Yagi által feltalált antennák. Mikor magam állítottam először Somoray barátommal, aki vasesztergályos volt a gyárban és megkérdeztem, hogy hány barátomat hívjam segíteni, azt válaszolta, hogy az attól függ, ha melósok elég három, ha a mernők kollegáim, abból hat is kevés lesz! Hát igaza volt vagy sem, annyi bizonyos, hogy nem volt könnyű dolog a tizenhétméteres antennát felemelni és kipányvázni. Evvel már tűrhető minőségben láttuk az adásokat a "Cosmos"-márkával ellátott román készüléken, amelyet a pesti "Orion" licenc alapján gyártottak. Később a román televízió adásai is megjelentek, ezek már csak a politikai időjárástól függtek. Mikor lakótömbbe költöztünk a tizenegyszintes ház tetejére már erősítővel ellátott közös antennákat szereltünk, amelyekkel még jobban javult a vétel minősége. Ahogy haladt a szocializmus építése, úgy csökkent a román televízió adásideje, annyira hogy az "Arany Korszak"-ban már csak napi kétórás adást láthattunk, ebből minimum egy óra "Nicu Maus Kalandjai"-ra volt szánva, így aztán egy filmet három napig is nézhettünk, részletekben, természetesen. Ez volt a "Teletúrizmus" korszaka, amikor az ország keletre eső részeiből jöttek Temesvárra és más határközeli városokba televíziót nézni, főleg ha valamilyen nemzetközi labdarugó mérkőzést közvetített a magyar vagy a jugoszláv TV. adó. Kolozsváron is dívott a túrizmus, a hegyre vitték fel az antennákat, készülékeket, akkumulátorokat és sátorban nézték - a foci-t!

A párt hűségese aktivistáinak, már kezdtek színes vevőkészülékeket is kiosztani, igaz SECAM rendszerűt, aminek a színei nagyon rikítóak voltak, de minden esetre jobb, mint a színes üveggel ellátott készülékeinken, amellyel igyekeztünk becsapni magunkat. Ez felül kék volt, lenn zöld, hogy legalább az ég és a fű olyan legyen, amilyen lenni szokott. Ha éppen egy premier planban mutatott szép női arc játszott zöldes-kékben, hát...

Közönséges halandó létünkre megelégedtünk egy "Stereo" rádió-vevő beszerzésével és már sztereofónikusan hallgattuk a Bartók Rádió adásait. Ezeknek a rádióknak a két hangszórója külön volt a vevőkészüléktől, éppúgy, mint az első lámpás készülékek nagy kerek hangszórója.

Hogy a színes TV-t is kiutalás nélkül lehessen vásárolni, azt már nem vártuk meg! Mire ide értünk a fekete-fehér készülékeket itt már guberálni lehetett az utcáról.... A házak tetejéről eltűntek a Yagi antennák, viszont megjelentek a parabola-antennák. A nagyobb utcákba a kábel-TV-t kezdték bevezetni, majd a kicsikbe is. A fogható adók száma azóta is állandóan szaporodik, a képek minősége egyre jobb lesz, már el sem képzelhető a kép stereo- vagy soraund- hang nélkül.

A nagy, nehéz klasszikus készülékeket lassan felváltják a lapos LCD vagy plazmás készülékek, amelyeknek az áramfogyasztása mindössze egytizede a régieknek, a képernyők egyre nagyobbak lesznek és a High Definition rendszerben működő készülékek hihetetlenül éles képe már a közeljövőé. A rádió már az autóban is stereo és a kábelen éjjel-nappal foghatók a különböző zene és más adók, digital minőségben, - az-az zajmentesen -, épp oly sterilen, mint a CD lemezek, de erről majd máskor.

FÉNYKÉP

A család legrégebb képei a fényképezés őskorában dagerotípiával készültek, meglepően jó minőségű alkotások. Hatalmas lencsés faszerkezetekben fényérzékeny lemezekre vették fel a gondosan beállított képkompozíciókat. Persze ezek technikai kivitelezéséről nincsenek személyes emlékeim. Csak a barna, vajszín árnyalatú levelezőlap nagyságú ismeretlen őseimet csodálhattam meg ebből a korszakból,ilyent azonban házilag senkinek nem jutott eszébe elkészíteni! Nézegetem a saját gyerekkori fényképeimet is. Ezek kicsi, hatszor hat centis képek, némelyik szép színe, másik egyszerűen fekete-fehér. Apám vette föl őket egy Voigtländer tükrös dobozzal. Fentről kellett belenézni, de nagyon pontosan lehetett beállítani a képet. Egy filmre tizenkét kép fért, amit aztán Káldor bácsihoz kellett elvinni előhívásra és másolásra.

Mire felcseperedtem, addigra már egy Agfa harmonikás gépe volt a családnak, ezzel kezdtem fényképezni. Ez szintén hatszor hatos képeket vett fel és beszereztem hozzá egy "laboratoriumi felszerelést." A felszerelés egy porcellán tából állt, amiben egy forgóhengerrel, amely a filmet az előhívó- vagy rögzítőoldatba mártva tartotta, miközben ide-oda húzigáltam. A felszereléshez piros lámpát is barkácsoltam egy üres konzervdobozból és valahonnan a másolóráját is beszereztem. Ez a másolórája egy fakeretből állt, egyik oldalán üveglakkal, a másikon kis ajtóval. Az üvegre rátettem egy filmkockát, arra pedig egy fényérzékeny fotópapírt, be kellett csukni a hátsó ajtót, mindezt a piros lámpa fényénél. Azután jól elcsomagolni a többi fotópapírt és fehér fényel megvilágítani a ráját. A megvilágítás idejét el kellett találni, éppúgy, mint a felvételnél, a nyílás-beállítástól (blendne) függően. Az első nagyítókészülékemet is fából barkácsoltam egy asztalos segítségével. A szükséges megvilágítási idő - a rossz minőségű, Szovjet Unióból csempészett papírra, utóbb a román Flaro- és Azo- papírokra - sokszor félóráig tartott.

Azután kezdtek behozni a Szovjetből - persze feketén - a 24x36 mm filmmel működő fényképező készülékeket: Zorki, Fed néven Ezek nagyon jók voltak, mert a Németországból elcipeltek Leica gyárban gyártották őket, lemásolva a Leica gépeket. Hozzáférhetővé vált az előhívótank is és mivel a film már pankromatikus volt. Teljes sötétségben kellett befűzni a tankba, de előhívni, rögzíteni, már világosságban lehetett. Megjelentek az optikai fénymérők, amelyekbe kukucskálni kellett és a legutolsó látható számot megjegyezni. Ezt összehasonlítva a készülék oldalán lévő táblázzal, leolvashattuk a megfelelő megvilágítási időt. Később az exponometerek már fotocellások voltak és ezzel színes diapozitívot is lehetett felvenni. Az első Pesten fényképeztem le és mivel féltem, hogy két nap alatt nem fogják előhívni, németül beszéltem a fotósnál. Szegény nagyon kínlódott, hogy kézzel-lábbal megértesse magát... El is készült a film

másnapra, a botrány csak akkor tört ki, mikor a nyugta kiállításánál megkérdezte a nevemet és azt önkéntelenül jó magyaros hangsúllyal meg is mondtam.

Egy Csehszlovákiai kirándulásról nagyítókészüléket is hoztam és most már azon törtem a fejemet, hogyan lehetne színesképet csinálni. Nem volt könnyű dolog. Harminchárom színszűrőből kellett kiválogatni kettőt-hármat. Meg aztán, ha lehetett papírt kapni - nem volt vegyszer, ha volt papír és vegyszer, - nem volt film. Így aztán megmaradtam a színes diáknál, amit a fürdőkádban hívtam elő, hogy a hőmérsékletet rögzítsem, órákon keresztül.

Hihetetlen hogy mindezek a dolgok eltűntek az életünkből. A fényképezés hobby-ja megmaradt, de a film, fénymérő, papír, másoló, nagyító, előhívótank, vegyszerek, stb. már csak az emlékezetben maradtak meg.

A helyüket átvette a digital technika, a képeket CD-n ,vagy DVD-n tároljuk, néha még ki is nyomtatjuk őket, színesek és szebbek, egyre ritkábban nézzük őket az albumokban és egyre sűrűbben a TV vagy computer képernyőjén. A két-három évvel ezelőtt vásárolt fényképezőgép már múzeális darab, bevonul az emléktárba eltett "Fed" mellé és még több pixellel, még nagyobb zoommal fényképezünk ebben a modern világban.

A digitális fényképezőgéppel is lehet kísérletezni, természetesen szoktam is, de a "barkácsolás" elemi öröme valahogy elmarad.

KANIBÁLOK

Kár, hogy elveszett...

Volt egy szép gyűjteményem az ötvenes években megjelent „Élet és Tudomány” című folyóirat számaiból. Elő lehetett fizetni rá és a „Ludas Matyira”. Naponta hatszor leszaladtam a kapuhoz megnézni, hogy meghozta-e már a posta valamelyiket. Akkoriban még olvastunk, nem volt televízió, még rádiónk sem volt, csak a vezetékes hangszórón lehetett szép orosz és munka-dalokat hallgatni. Aztán mikor otthagytuk a szocialista paradicsomot, ez a gyűjtemény is az antikváriumba került a könyveimmel együtt. Szinte kilóra vették meg. A napokban jutottak eszembe a "kannibálok", amikor a híreket hallgattam az élelmiszer árak emelkedéséről, amit azzal magyaráznak, hogy egyrészt a kínaiak is szeretnek naponta jóllakni, másrészt, sok az eszkimó, kevés a fóka!

Ideje megmondanom, hogy mi az összefüggés, a kannibálok, az Élet és Tudomány, valamint az élelmiszer árak között. Akkoriban nem egy cikk jelent meg a "tudomány népszerűsítő" lapban, az imperializmus szolgáiról, az "áltudományokat" terjesztő "kannibálokról", mint például Malthus - , aki azt a tévhitet propagálja, hogy az élelmiszerek mennyisége algebrai sorozat szerint növekszik, míg az emberek geometrikusan szaporodnak és ebből baj lesz! Persze a cikk írója rögtön megmagyarázta, hogy a szocialista mezőgazdaság, olyan hatékonyan növeli a termelést, hogy a fentiekről szó sem lehet! Természetesen elfelejtette megemlíteni, hogy hány millió ember halt éhen Ukrajnában, a nagy termelékenység eredményeképpen.

De nem Malthus volt az egyetlen "kannibál", aki a cikkekben szerepelt. Ott volt például Mendel és Morgan is, akik a "Genetika" nevű áltudománnyal akarják bizonyítani, hogy a növények, állatok, adott változhatatlan tulajdonságokkal születnek, holott Micsurin és Liszenko bebizonyította, hogy csak a környezet hatását kell figyelembe venni. És ott van Makarenko is, aki ráadásnak még azt is bizonygatta hogy, nincs születésétől fogva buta gyerek, mind egyforma adottságokkal van megáldva. Minden a neveléstől függ.

Akkor ezek a dolgok nem tűntek olyan hihetetlennek, még nem tudtuk hogy Liszenko a "Nagy tudós" valójában egy közönséges szélhámos és a genetikai kód sem volt megfejtve. De még szerepelt a „kannibál” listán egy másik veszedelmes gonosztevő is, Norbert Wiener - aki egy "Kibernetika" nevezetű áltudománnyal akarja megdönteni a Marxizmus által világosan megfogalmazott törvényeket, amelyek a társadalmat vezénylik. Tudniillik a kibernetika, vezénylést jelent. De persze, csak az imperializmust szolgálja, ha ezt a társadalomra akarjuk kiterjeszteni. Ma már tudjuk, hogy a társadalomról egyáltalán nem volt szó.

Hogy a Ludas Matyi tele volt a Marshall segélytől éhen haló nyugati munkásokkal, a reakciós klérussal, zsíros kulákkal, az még hagyján. De mai szemmel, a tudomány új területeinek felfedezőit kannibálonként (emberevőként!!) elkönyvelni, azt csak a kommunista rendszer

engedhette meg magának. Meg is adta az árát, jócskán elmaradtak, a tudomány azon ágazataiban, amelyeket áltudománynak nyilvánítottak.

Visszatérve Malthuszhoz féltő, hogy igaza volt. Talán a genetikailag megváltoztatott haszonnövények jelentik a megoldást, de vannak, akik minden erejükből harcolnak ez ellen - mint például Károly herceg, Angliában. Vajon őfelsége volt mar igazán éhes életében?

Reméljük, hogy nem egymást fogjuk megenni és nem lesz belőlünk valóban kannibál!

PILÓTÁK

Avagy múlt századi történelem-szilánk egészen közélről.

A Kapitány mindent betudott "szerezni", többek között egy hajlandóságos barátnőt is, és ennek folytán került Szimi abba az átjáró szobába, amelyikből engem akkor lódítottak ki, mikor a kapitányt bekvártélyozták mondván, hogy egy kilencéves fiú még alhat nyugodtan a szüleivel.

A kapitány azért cserélt lakást a szomszédban lakó Szimivel, mert azt eredetileg egy különbbejárátú szobába helyezték el. A Kapitány ott zavartalanabban henteregetett Vicával, aki mellesleg nagyon jól értett ehhez. Ezt az utóbbi információt nem saját tapasztalatból tudom - sajnos -, csak az oral-hystories közlői forrásokból. Ha kissé bonyolult, tessék nyugodtan szólni. Akkoriban kicsit nehezen láttam át magam is a viszonyokat...

Szimi, aki csak alhadnagy volt, nem szólhatott semmit a Kapitány határozata ellen. A szüleim pedig nagyon örültek a cserének, hiába még régi vágásúak voltak. A szobáról ugyan lemondott a Kapitány, de a konyháról nem.

Miután visszatért az egyik környékbeli "beszerző" körútjáról, egy elejtett "vadkan"-nal, a combját anyám konyhaasztalára dobta, hogy csináljon egy olyan jófajta Magyarorszki piros zaftos ételt, de ne felejtse az asztalra tenni azt a "zakuszkít" sem, amit az éléskamrában látott! (mikor megvizsgálta az egész házat, hogy nem bújtattunk-e el valami ellenséget, a régi német-magyar okupáció idején). Mivel gavallér ember volt, akkor csak nyilvántartásba vette és nem rekvirálta el azonnal, most pedig nagylelkűen hozzátette, hogy: - Mindenki az én vendégem! - mármint a kapitányúr.

Szimivel - akivel ideköltözésekor azonnal megbarátkoztam - kimentünk a terepjáróhoz megnézni a "vadkan"-t és bizony gyerek létemre is világos volt, hogy szegény megboldogult Koci, nagyon is szelíden rőfögött valamilyen falusi ház disznóóljában, amikor a kapitány végzetes lövése elérte. Később Szimi megvallotta, hogy ő volt az, aki mindjárt ezután elvágta a nyakát - a véres hús nem olyan gusztusos - magyarázta.

Miközben készült a magyarszki piros étel, a Kapitány megtért az újabb beszerzőkörútjáról. Ezúttal a város szélén levő szeszgyárban és a borlerakatban jártak - eredménnyel - hogy teljes legyen a lakoma. Egyébként az a szegény disznó még azt hihetné, hogy a kutyák ették meg, ha csak vizet isznak utána.

Apámat, aki beszélt oroszul - tíz évig volt fogságban az első világháború után -, elcipelték egy szűcshöz, magyarázza már meg neki, hogy pilótadzseket csináljon a Kapitánynak és két hadnagyának, a "vásárolt" bőrökből. Ebből majdnem nagy baj lett, nem mintha valaki a "vásárlás" módját kifogásolta volna - ez nem volt divatban akkoriban - hanem Szidoj miatt.

Szidoj is pilóta volt, alhadnagy, hirtelenszöke és a többiekkel együtt ő is hivatalos volt a paprikás-vacsorára. És persze Vica sem hiányzott a társaságból. Mivel, mint említettem, a szeszgyárban is jártak, az ebéd a következő mutatvánnyal kezdődött: Minden pilóta előtt állt két vizespohár. A kristály-boros- és likőrös poharainkat egy pár nappal azelőtt vágta a falhoz, amikor a moszkvai rádió bejelentett egy újabb győzelmet és annak az örömeire ittak áldomást. Jobb híján tehát az egyik vizespohárba tiszta szeszt töltöttek, a másikba vizet, aztán egymásután felhajtották őket! Ez a mutatvány, számunkra bizonyosan a kórházban végződött volna, de ők szemmel láthatólag jól bírták. A baj csak akkor jelentkezett, miután Szidoj ezt már harmadszor is megismételte. Hirtelen sírásra fakadt, mint egy gyerek, és sűrű könnyek között kezdte panaszkodni Sziminek, hogy a Kapitány mennyire kitolt vele, mert Vicát ő fedezte fel, és a Kapitány elvette tőle. Pedig Vica biztosan őt szereti, nem azt a disznót és mindennek a tetejében még a bőrdzsekirendelésből is kihagyták. Ő lelövi ezt a semmirekellőt!

Szorgalmasan kezdett kapkodni a szolgálati pisztolya felé, ekkor Szimi nagy együttérzéssel átölelte Szidojt, hogy az ő vállán sírhassa ki bánatát. Közben szépen kihúzta a revolvert a tokjából és eltűnt vele az udvarban. Szerencsére Szimi józan volt, az egyetlen józan az egész társaságból.

Szimi egy kicsit elütött a társaitól, csak akkor volt jókedvű, ha velem, vagy a szomszédék kislányával játszadozott. Ő volt a repülőgép, mi az utasai, a nyakában ültünk, a pilótasapkájával a fejünkön és csattogtattuk a tölténytárnélküli revolverét az "ellenségre", közben szaladt velünk és zúgott, mint a repülőgép. Mikor ebbe belefáradt leült, elszomorodott és elővette a zsebéből azt a kopott fényképet, amelyen két szöke gyereket lehetett látni, egy kislányt és egy kislányt, ezeket nézegette szóltalanul.

Egy hét múlva megjött a felderítő repülőraj újabb bevetési parancsa. A Kapitány azzal búcsúzott, hogy még visszajön. Szimi, csak bennünket gyerekeket csókolt össze, és ő is megígérte, hogy visszajön. De csak a Kapitány jött vissza, jóval később. Ő mesélte, hogy Szimi a háború szinte utolsó napjaiban súlyosan megsebesült, kórházban van. Aztán felült a mindenféle "szerzett" holmival megrakott terepjárójára és soha többet nem láttuk. Igaz nem is nagyon hiányzott.

Ellenben Szimit sokszor emlegettük a szomszédék kislányával és nagyon, de nagyon szeretettük volna, hogy visszakerüljön a szöke kislányhoz és kislányhoz.

SONKA

A Héttoronyban olvastam arról, hogy milyen nehéz Amerikában egy jó fokhagymás kolbászt készíteni. Erről jutott eszembe annak a sonkának a meséje, amit a fatornyos szülőházamban készítettem az "aranykorszakban".

Már nem emlékszem, sőt, ha jól megy akkor sem igazán tudtam, hogy egy disznó vágásához a Központi Bizottság külön engedélye kellett -e, vagy talán elég volt a megyei elsőtítkár elvtárs beleegyezése. Minden esetre a Rékási szálló igazgatójának volt egy ilyen engedélye, valószínűleg a külföldi vendégek etetése céljából. Rékás Temesvártól 36 km.-re fekvő nagyközség. A hivatalos útra érkező külföldieknek ott szolgáltak fel különleges - ehető menüt - speciálisan lehallgatásra felszerelt asztalok mellett, egy barátságos kis szálloda éttermében. Mivel a feleségem az Igazgató elvtárs legféltettebb egy szem gyereket kikezelte valami betegségéből, az hálából eladott nekünk egy sonkát. Megjegyzem, hogy a sonka nem volt kóser, de a volt aradi rabbitól tudom, hogy ha életet mentenek egy étellel, akkor el lehet tekinteni a vallási törvényektől. Ezért vitt a rabbi a bebörtönzött cionistáknak szalonnát a börtönbe. Hát nem voltunk éppen az éhhalál küszöbén, de túl távol sem tőle és a vallást sem tartottuk be valami szigorúan. Így a kóserség hiánya nem bizonyult nyomós érvnek a váratlanul lehetséges sonkavásárlás kihagyására.

Tehát megvolt a sonka, igen ám, de hogyan vigyük haza? Szerencsére a régi Skoda autónak hátul volt a motorja és elől a csomagtartója. Ezt még az okosságukról nem annyira híres milicisták is tudták. Csak abban reménykedhettünk, hogy a hátsó ülés mögött lévő kis csomagtartóról nincs tudomásuk. Így aztán szépen begöngyöltük a sonkát egy rövid kabátba, és betettük a hátsó ülés mögé. A város szélén, ahol a milicisták ellenőrző bódéja állt, szépen lelassítottuk a kocsit az előírt óránkénti tíz kilométeres sebességre, remélve, hogy így nem leszünk gyanúsak. De miután minden és mindenki eleve gyanús volt akkoriban, természetesen a zsarú leállított bennünket és elkezdődött a kutatás. Olyan idők voltak, hogy az ember nem is gondolt arra, vajon milyen joggal kutatják ki a magánautót. Készségesen kinyitottam a csomagtartót, amibe egy pár kiló almát tettünk, mert gyanús lett volna, hogy nem hozunk semmit a faluról. Bekukkantottak még az autóba, aztán kegyesen továbbengedtek minket. Ezt megúsztuk! A hasonló fölösleges stresszek okozta szívinfarktust, lehet, hogy még nem...

Igen ám, de a sonkát pácolni is kell! Ez egy újabb probléma, hol és miben? Az edényt úgy oldottuk meg, hogy vásároltunk egy műanyag gyermekfürdető kádat. Szép fekete volt az illető,

mert már nem lehetett festéket importálni akkortájt - a füstfeketét viszont a hazai metánból gyártották. El is készítettem a páclevet, de hová helyezzük a kádat? A tömbház pincéje, ahol volt egy rácsokkal elkerített fülkénk nem jöhetett számításba, mert ott nyüzsögtek a patkányok. Kiraktuk a kádat az erkélyünkre, persze este, sötétedés után, nehogy valaki meglásson. Csakhogy az erkélyen sonkapácoláshoz aránylag meleg volt. Egyébként az egész lakásban elég alacsony volt a hőmérséklet, ezért előzőleg üvegtáblákkal becsuktuk az erkélynyílást, hogy azzal a gyér fűtéssel, ami divatban volt, valahogy kibírjuk. Választhattunk: vagy mi fagyunk meg, vagy esetleg elromlik az oly értékes nem kóser sonka...

Tehát vettem a feleségem egyik fecskendőjét és befecskendeztem a csont mellé a sóslevet. Ahányszor elmentünk otthonról kinyitottuk az erkélyablakot és becsuktuk az erkélyajtót. Fő a találékonyosság! Eltelt a két hét és persze felmerült egy újabb probléma, a sonka megfüstölése.

Most vissza kell ugorjak pár évet. A Rezső utcába a dicsőséges Vörös Hadsereg nem rég vonult be és majdnem minden házba be volt kvartélyozva pár katona. Egy reggel kétségbeesve, sírva jön az egyik szomszédunk, Pelc-né, akinek füstölője volt, hogy a bekvartélyozott "ruszki" ki akarja üríteni a füstölőjét, jogos hadisarcként, a németektől. Apám, aki tíz évig volt orosz fogságban az első világháború alkalmából, jól beszélt oroszul. Átment Pelcékhez és elmagyarázta az ott levő tisztnek, hogy ezek dolgozó emberek és a telt füstölde nem az ő dolgaikkal van tele, hanem sok - nem német - család talán egyetlen tartalékával. A tiszt megértő volt és a füstöldét nem fosztották ki.

Pelcné örök hálát ígért és meg is tartotta a szavát, amikor a sonkával kapcsolatosan megkérdeztük, hogy hajlandó-e felfüstölni. Hogyan intézte el, hogy nem kutattak nála, az az ő titka maradt. Minden esetre becsomagoltuk a sonkat egy takaróba, föltettük a kisszánkóra és ráültettük a gyerekeket. Így jutott el az értékes rakomány Pelcékhez és így is hoztuk haza.

Soha sonka meg így nem ízlett és biztos vagyok, hogy a kálváriáért, amit végigjártunk vele, még bűnbocsánatot is nyertünk.

SZABAD SZÓ

Így hívták az újságot, amelybe ifjúkoromban néha írtam, és hogy miért idézőjelben arról szól a következő kis történet.

Egy szép nyári napon, a postás idézést hozott: két nap múlva reggel hét órakor jelenjek meg a Milicia - rendőrség - városi székhelyén. Persze azonnal elkezdtem törni a fejemet, hogy mi dolgom lehet a miliciával, egy ilyen idézés annak idején csak kellemetlenségek, vagy nagy bajok előjele volt. Hiszen a kommunista világban nem a szervezeteknek kellett bizonyítania, hogy bűnös vagy, hanem neked kellett bebizonyítani az ellenkezőjét. Elég az hozzá, hogy két viszonylag álmatlan éjszaka után, megjelentem, miután meghagytam otthon, hogy ha délig nem térek haza, keressenek egy ügyvédet. Igaz ez sem ért sokat, a proletárdiktatúra törvényeivel szemben.

Egy hadnagy irodájába vezettek be, aki egy hatalmas iratköteggben lapozgatott és egyáltalán nem vett tudomást rólam. Egy fél óra várakozás után megkérdeztem, hogy jó helyen járok-e? A válaszként rámförmedt: Nem látja, hogy el vagyok foglalva, várjon a sorára! A "sor"-ban én voltam az első és az utolsó is. Hát vártam, amíg végre megszólal, és miután felvette a személyi adataimat megkérdezte, hogy írtam-e cikkeket a Szabad Szóba? Öszintén bevallottam a bűnömet, a hadnagy elvtárs pedig tovább lapozgatott az aktái között újabb félórát.

Gondolataim vadul kezdtek száguldozni, vajon mit írhattam, amit nem lett volna szabad?! Hiszen csak a gyárral kapcsolatos dolgokról firkáltam - mi csúszhatott be abba a cikkbe, amelyben az öntöde új formázási eljárásáról számoltam be, hiszen egy szóval sem említettem a szilikózisban szenvedőket, akik egy liter tejen kívül semmit sem kaptak a súlyos betegség ellen? Niki-t sem, akinek az volt a bűne, hogy az angol könyvtárat vezette és emiatt megjárta a Duna-csatorna gulágját és kizárólag színesfémöntőként szabadott neki dolgozni, mert ha elpatkol az ólom-mérgezésről, az tiszta haszon a népdemokráciának. Nem - ezekről szó sem lehetett - hát akkor mit vétettem? Talán a forgácsoló műhelyről írt cikkembe csúszott be valami? Dehát meg sem említettem az esetemet a műhelyvezetővel, akinek a pártiskolán kívül semmi képzettsége nem volt. Első dolga volt, miután elkezdtem dolgozni, hogy kiszámította velem a forgácsoló-műhely megterhelését. Mivel még teljesen tejfölös szájú voltam - pár hónappal azelőtt végeztem el az egyetemet, tisztességesen meg is csináltam a számítást, azzal az eredménnyel, hogy tíz esztergyálossal több van a kelleténél. Ennyi hiányzott a jóembernek, végighordozta a számítást az egész gyáron: Nézzék mit tanult a mérnök "Úr" tizenhat évig az iskolákban, még hogy tízzel több esztergyálossal van a kelleténél, holott még legalább hat kellene ahhoz, hogy teljesítsem a tervet! - Az "úr"-at azért tettem idézőjelbe, mert ez, az akkori elvtársias időkben komoly sértésnek számított. Persze utólag rájöttem, hogy a műhelyvezető elvtársúrnak igaza volt, hiszen nem vettem be a számításba a hatalmas mennyiségű fiktív "kisegítő" munkákat, amelyek csak papíron léteztek.

A diákok gyári gyakorlatáról sem írhattam valami tiltottat, hiszen dicsértem a munkájukat, milyen szorgalmasak voltak. Nem arról regéltem, ami érdekes lett volna, hogy az öreg professzor - akiről kötetnyi anekdotát meséltek - látogatása tiszteletére a diákok bepiszkították a kezeiket, hadd nézzen ki úgy, mintha dolgoztak volna. A prof viszont letörölte a kezüket egy tiszta olajos ronggyal és nevetve magyarázta a diákoknak, hogy akinek a munkától lesz piszkos a keze, annak a pórusaiba marad a piszok, még akkor is, ha tiszta olajjal letörölik. Ergo, mint ahogy' sejtettem - mondta - lusta társaság vagytok, pedig ha dolgoztatok volna, az egész bandát meghívtam volna sörözni!

Ezt már mind végiggondoltam egyre idegesebben, míg végre a hadnagy elvtárs az orrom alá csúsztatott egy papírt, amin egy aláírás díszelgett az én nevemmel, de nem az én aláírásom volt. Ezt meg is mondtam neki, aztán egy másik nyugta következett, ötven lejről, amelyen tényleg az én aláírásom volt látható. Ez volt ugyanis az a pénz, amit egyik cikkemért fizetett az újság. Akkor még pénzért írtam, nem hobbyból és havi ötven vagy száz lej komoly pénznek számított a kezdő fizetésemhez képest, amiért egy fél öltöny ruhát lehetett volna vásárolni. Még azt kellett bevallanom, hogy nem minden cikkemet jutalmazták, aztán aláírtam a vallomásomat és mehettem haza, minden további magyarázat nélkül. Még mindig nem értettem a dolgot. Hónapokkal azután olvastam az újságban, hogy a Szabad Szó volt pénztárosnőjét elítélték, mert elsikkasztotta a "külső munkatársak" pénzeit. Így jöttem rá, hogy külső munkatárs is voltam, de a tőlem elsikkasztott pénzt én magam soha se láttam viszont.

HURKA KOLBÁSZ TRÁGYALÉ

JOCA A HALKOMISZÁR

Már felszállt a reggeli pára a füzesben, de a világoszöld levelek még nedvesen csillogtak a napfényben. Joca, a halkomiszár, ilyenkor már régen talpon volt, hiszen el kellett érnie a hajnali vonatot, mert később már nem indult, akármilyen kevés is volt a távolság a háza és munkahelye között. Unottan, szokott mozdulatokkal szállt le a la poros kis állomáson, és komótosan elindult, hogy a faluból kikerülve elérje a folyóparti füzeseket. Itt aztán már nagyon kellett vigyáznia a lépteire, hogy szinte hangtalanul érje el az áldozatát. Csak amikor a háta mögé ért, és belekukkantott a halakkal teli vödörbe szólalt meg, látszólag nagyon kedélyesen:

- Halászatunk? Halászatunk? Látom, jól harapnak ma! - Az áldozat rendszerint motyogott valami válasz felét, nem tudva mire vegye a hirtelen felbukkant embert. Joca viszont ugyanolyan kedélyesen folytatta: - Hát aztán engedélyünk van ugye?! Mert én vagyok e terület halkomiszárja, ha kívánja, megmutatom az igazolványomat. - Ilyenkor az áldozat rendszerint elkezdte a zsebeit tapogatni, és szomorú képpel makogta hogy: „Jaj, úgy látszik otthon felejtettem.”

Ennél a pontnál vetette be rendszeresen a füttyülőt, amelyet előhalászott valahonnan a zsebe aljából, kezdte himbálni áldozata szeme előtt mondván: - Kénytelen leszek idehívni a csendőröket, akik itt vannak valahol a közelben. Sajnálom, de be kell vitessem a csendőrségre! – Mindezt olyan arccal mondta, mintha tényleg rettenetesen sajnálná, hogy az orvhalással ezt kell tennie, s közben azt figyelte, hogy sápad el a páciens. - Családja van? Mi? Három gyerek?! Hát ezt igazán sajnálom, egy időre majd meg kell válnia tőlük. - Az áldozaton volt a sor, hogy elmagyarazza, hogy ez most fordult elő először. Eddig meg sosem halászott, az unokaöcsétől kapta kölcsönbe három napra a horgász felszerelést, gondolta, kipróbálja, és lám milyen szerencséje volt hogy ennyit fogott, és milyen pech hogy elkapták. Most mit csináljon, nem lehetne ezt másképpen megoldani? Joca erre rendszerint megfogta az állát, és bárki láthatta rajta, hogy gondolkodik. Hatásos szünet után szólalt meg:- Hát én is ember vagyok, a gyerekekre gondolok... Talán megoldás is lenne... Véletlenül van nálam egy pár elkobzási űrlap, ezt kitöltjük, maga aláírja, és ha jól megy minden, el tudom intézni, hogy ennyivel megússza. Apropos, van magánál egy pár lej? Mert ugye ezt az űrlapot, meg a többi aktát, amit majd ki kell állítsak, hogy ne legyen a dologból bírósági eljárás, fel kell bélyegezni. Igen, pár száz elég lesz... Persze, a halakat le kell adjam a felügyelősen, a vödröt is viszem, mert nincs mibe rakjam őket, és Isten őrizze magát, hogy még egyszer találkozzunk, mert akkor nem leszek ilyen elnéző!

A déli vonattal ment vissza a városba, egyenesen Sáríkához, a piaci halas kofához, aki már inkább Sára néninek adott enni, korát tekintve. - Mit hozott komiszár úr? Hát nem valami nagyok

ezek a potykák! - Micsoda?! Háborodott fel Joca, hiszen legalább kilósak! Sárika, ne próbálja leverni az árat! Látja, hogy kitartok magánál... na, jól van, megegyezünk...

És, mint aki jól végezte a dolgát, elindult hazafelé.

ROMADUR A BÜDÖS TÚRÓ ÉS A BÖLCS MESTER

Először azt gondolta, hogy csak az esős borongós idő miatt néz ki ez az iroda olyan zordnak. Valahogy így képzelte el magának a börtöncellákat, de rá kellett jönnie, hogy nem az időjárás az oka a szomorú képnek. A falak sötét olajfestékekkel voltak sötétszürkére festve; a deszkapadló fekete volt a motorinától, amivel a fűrészport keverték, amikor "felfrissítették" a padlót; az íróasztalokat százszor átfestették sötétzöldre vagy ugyancsak szürkére. A vastag egymásra rakodott festékrétegek mindenfelé lepattogzottak, az agyon nyűt fáról. A székek sem voltak jobb állapotban, a legtöbb sántított egy kicsit.

A kollégák, akikkel szembetalálta magát, unottak és fáradtnak néztek ki. Opruc, aki Opreanak tényleg kicsi volt, egy koszos fakult munkaköpenybe szaladgált állandóan, mint egy mókus, akit ketrecbe zártak. A másik kolléga Motok, magára szabott overallt hordott, amelyen zseb hátán volt a zseb, és abban mindenféle hihetetlennek tűnő dolog... Ez a kolléga néha meg mosolyogni is tudott, és Gyuri később rájött, hogy a tréfától sem riad vissza.

Mikor megtudta, hogy ezek a kollégák már tíz éve vannak itt, mint diszpécserek, elrettent. Hisz az egy örökkévalóság! Főleg akkor roskadt magába, amikor kezdett rájönni a munka lényegére. Még tele volt a feje az egyetemen tanult differenciál-integrál számítással, a rengeteg termodinamikával, szilárdságtannal és a többi tudománnyal, és azzal találkozott, hogy a valóságban munkájának elvégzéséhez a négy alapláncból kívül, az égvilágon semmire sincs szüksége, kivéve jó lábakra, hogy egyik gyár részlegről a másikra szaladgáljon, összeszedni a szükséges csavarokat vagy alkatrészeket, amelyeket aztán összeszereltek.

Miután egy kissé összemelegedett az új kollégákkal, kezdte őket kérdezgetni, hogy maradtak meg ennél a munkánál, hisz ezt egy négy elemű végzett ember is meg tudja csinálni. Nem próbáltak bekerülni a tervezőirodába, vagy más helyre, ahol tényleg mérnöki munka folyik? A választ csak hónapok után kapta meg, mikor a kollégák megbizonyosodtak róla, hogy Gyuri nem "Csiripel". Egy, hogy a tervező részlegen sem folyik igazi tervező munka, mert a terveket vagy készen kapják a Szovjetunióból, vagy egyszerűen lemásolnak egy nyugati gyártmányt. Nem akármilyen kerülhetett oda, főleg nem az, aki nem lépett be a pártba.

Teltek a hónapok, az évek... A munka épp olyan kilátástalan volt, mint amikor odakerült, az egyetemi éveket kezdte elfelejteni, és megbarátkozott a kollégákkal. Már együtt uzsonnáztak, és

mindhárman szerették a gyár melletti élelmiszerboltba kapható "Romadurt", ami igen bűdös volt, de nagyon ízlett nekik. A romadur ellen csak Durszt bácsinak, a forgácsoló műhely öreg mesterének volt kifogása, aki megosztotta a diszpécserekkel a börtöncellát. Folyton morgott a bajsza alatt, nem értve, hogy lehet egy ilyen bűzös dolgot megenni. Az istennek sem volt hajlandó megkóstolni!

S egy nap a mester, amikor kihúzta az íróasztal a fiókját, tömény bűzfelhő áradt ki belőle. Rögtön a mérnök elvtársakra gyanakodott, hiszen csak ők veszik ezt a lábszagú túró. Aztán kutatni kezdett benne, de nem talált semmit. Csak az ő dolgai voltak benne, és a szép tiszta papír, amivel kibélelte. Morogva rakott vissza mindent. Nem szólt semmit, csak rosszalló tekintettel méregette a három feltételezett bűnöst. Pár óra múlva újból keresett valamit a fiókjában, s megint csak megcsapta az orrát az ismert szag. Újból kikapolt és visszarakott mindent eredménytelenül. Így ment ez napokig... S ők hárman igyekeztek minél ártatlanabb arcot vágni. Már-már alig tudták visszatartani a kitörni akaró nevetést.

Egy nap arra került sor, hogy kicserélje a fiók papírbélését. Ekkor jött rá az igazságra. A bűdös túró papírja lapult a tiszta bélés alatt. Hát innen a szag!

Az öreg mester jót nevetett, haragra nem is gondolt, hisz értette ő az életet! Hadd vigadjanak a fiatalok! Még akkor is, ha az ő rovására megy.

CÉDULÁS

Baluról mindenki tudott egy-egy furcsa történetet, de igazán nem ismerte senki, nem voltak barátai. Ennek egyszerű a magyarázata: Balu mindenkinek gorombán a szemébe mondta, amit gondolt, rendszerint az igazságot, és ezt az emberek általában nem szeretik. Még akkor sem, ha ezt egy Cédulás mondja.

Balu név után román volt, de mivel a németet is anyanyelvi szinten beszélte, voltak, akik tudni vélték, hogy az anyja német származású. Hogy került a német hadsereg egyik motorizált egységéhez, azt senki sem tudta pontosan. Voltak, akik úgy tudták, hogy a román hadsereg küldte kiképzésre; mások szerint viszont önként ment át. Egy fénykép volt a tulajdonába, amelyen fekete tankista egyenruhában díszelgett egy német tankon, ezzel is bizonyítva, hogy ő "Cédulás".

Egy dolog biztos volt, úgy értett a robbanó motorokhoz, mint senki más a városban, függetlenül attól, hogy volt-e mérnöki diplomája, vagy sem.

A háború vége felé valahogy visszakerült a románhadsereghez, és végül onnan is szerelt le. A kommunista uralom beálltával a viselt dolgai miatt feketelistára került és itt kezdődik a "Cédula" tulajdonképpeni legendája.

Nem dolgozhatott mérnökként. A "Kastély"-ba mint vízvezeték és villanyszerelő került, hogy az ott levő berendezéseket a semmiből - ha lehet -, rendbe hozza. A "Kastély" a háború előtt tényleg kastély volt, de amikor Balu odakerült, már állami-árvaházzá változott rendeltetése. Hogy mi ment végbe egy ilyen árvaházban, arról kevesen tudtak, de valami fogalmat alkottam róla, amikor egy orvos ismerősöm elmesélte, hogy a gyermekszanatóriumban - amit vezetett -, beutaltak egy négy-öt éves gyereket az árvaházból. Ez a gyerek alig tudott beszélni, és amikor enni adtak neki, mind a két kezével vadul tömte az ételt a szájába, majd rágatlan nyelte s közben vadul forgott a szeme, arcán állati félelem tükröződött. Hetekig tartott, amíg megértette, hogy itt senki nem veszi el tőle az ételt, amit kapott; hónapokig tartott, amíg megtanult kanállal és villával enni. És előreláthatóan évekig is eltart majd, amíg megtanulhat helyesen beszélni, ha sikerül neki...

A "Kastély" kis műhelye még mindig remekül volt felszerelve, csodák csodája, nem loptak el semmit belőle. Állt benne egy kis esztergapad, egy kis marógép és nagyon sok kéziszerszám.

Balu igazi német alapossgággal látott a munkának, hogy rendbe hozza a víz és villanyvezetékét, s remélte hogy csökkentheti a rémséget, ami szeme elé tárult. Miután megszerelt, amit tudott, az egyik pajtában talált egy automobil roncsot. Inkább ócskavas volt, mint autó. Sok alkatrésze hiányzott, rozsdás testen por, piszok és tyúk gané... Mivel más dolga nem akadt, kezdte levakarni a sok koszt az autóról, aztán lassanként megcsinálta a hiányzó alkatrészeket. Saját pénzén vásárolt abroncsot, valahol a feketepiacon. Aztán félévnyi barkácsolás után, kipufogott a kis teherautóval a kastély udvarából...

Ettől kezdve Balu járt az árvaház beszerzőjével kenyérért, puliszkalisztért, fáért. Ezzel is könnyítve a kis árvák sorsán.

Egy reggel, amikor ki akarta hozni az autót a fészerből, amelyet garázsnak rendezett be, hűlt helyét találta az autónak. Lélekszakadva futott a milíciára jelenteni, hogy ellopták az árvaház autóját. Legnagyobb meglepetésére a milicista mosolyogva nyugtatta meg, hogy semmiféle lopásról nincs szó. A rajoni párttitkár "vette kölcsön" a vadászathoz, amit a barátainak rendezett. Miután estig sem hozták vissza a kocsit, reggel az első dolga volt a rajoni párttitkárhoz menni, megkérdezni, hogy hol az autó és hogy vették el anélkül, hogy egyáltalán szóltak volna neki?! Be sem akarták engedni, de ő erőszakkal berontott az elvtárs irodájába. A pártember, akinél éppen ott volt a körzeti főorvos, bosszúsan válaszolta, hogy az a tragacs lerobbant valahol az erdőben, és egyáltalában egy ilyen semmirekellő kétes alak, mint Balu, hogy merészeli őt felelőségre vonni? Balut elöntötte a méreg és válaszul hatalmas pofont kevert le az elvtársnak. Majd felvázolta, hogy milyen célra használják azt a „tragacsot”. Majd ecsetelni kezdte, milyen szörnyű nyomorban kínlódnak az árvák. Eközben a főorvos kiment az irodából, telefonált a mentőknek, s a titkárelvtárs egyik talpnyalója hívta a szekuritátét.

A különös véletlen úgy hozta, hogy a mentők értek oda előbb, és a főorvos parancsára kényszerzubbonyt húztak Balura, majd a bolondokházába szállították.

Félévig "kezelték", és amikor elbocsátották, kezébe kapta a Cédulát, amely szerint nem beszámítható, a kezelés eredményeképpen nem veszélyes. Így lett Balu -"Cédulás".

Évekkel később mégis felvették az egyik gyárba, amely tűzoltó-berendezéseket gyártott, többek között: motorszivattyúkat is, amelyekre egy külföldi motor másolata került, és szükség volt valakire, aki tényleg értett is hozzá. Volt azonban a gyárnak egy másik érdekes egyénisége is, még pedig "Pintyőke". Pintyőke úgy húsz éves lehetett, teltkarcsú és szőke. Bombázó volt... Bámultak is a fiatal gyakornok mérnökök utána, hogy majd kiesett a szemük, de tudták hogy hiába. Pintyőke kerek perec kijelentette, hogy ezek az éhenkórászok, csak karácsonyfadásznak valók, hiszen a havi fizetésükből még azokra a külföldi cigarettákra sem futná, amit ő havonta elszív.

Az egyetlen pénzes mérnök, ha nem is volt már olyan nagyon fiatal, meg egyáltalán alkatilag sem egy Adonisz, Cédulás volt. Pénze pedig úgy volt neki, hogy annakidején, még álmodni sem mertek autóról. Az álmok netovábbja a motorbicikli volt, amit venni csak nagy protekcióval lehetett, vagy cseh, vagy szovjet gyártmányt. Ezeknek a motoroknak a beállítása, vagy már gyárilag, nem volt rendbe, vagy nagyon gyorsan elromlott, és köztudomású volt a városban, hogy csak Balu képes őket helyre pofozni. Így aztán délutánonként Balu lakása előtt mindig volt négy-öt motoros,

akik arra vártak, hogy Balu megvarázsolja masinájukat. Ez meg is történt, persze nem ingyen, jól megkérte az árát, de mindenki elégedett volt a munkájával, amit olyan alaposan, és szaktudással végzett, mint senki más. Így esett hogy Balu többet keresett délutánonként, mint a kollégái a gyárban havonta. Erről Pintyőke is értesült, és nemsokára mindenki tudta a gyárban, hogy Pintyőke odaköltözött Baluhoz, aki tejből és vajból fürösztötte kedvesét. Irigykedtek is a fiatal gyakornokok, persze lemondták Pintyőkét mindennek, hiába savanyú volt a szőlő!

Pintyőke már nem járt be a gyárba, és akik az utcán látták mesélték, hogy nagyon elegáns, csak külföldi cuccok vannak rajta, és kizárólag amerikai cigarettákat füstöl, amikor beül a korszón levő cukrászdába kávézni. Minden rendbe lett volna, ha Balu a reggeli munkától a gyárban, és az egész délutáni - sokszor az estig húzódnó otthoni munka után, - nem lett volna holtfáradt, ami okán nem éppen volt virgonc az ágyban, ahogy azt Pintyőke elvárta volna egy igaz férfitől. Egy ideig Pintyőke fanyalgott, aztán hirtelen, mintha megbékült volna a helyzettel. Balu, aki ugyan cédulás volt, de nem buta, egy délelőtt hirtelen hazament, nagyon csendesen beosont a lakásba, és Pintyőkét az ágyban találta egy kétméteres kosárlabdázó fiúval, aki éppen kedvesét szórakoztatta, mégpedig olyan nagy erőfeszítéssel, hogy Balut észre sem vették. Balu szép csendesen kiosont a lakásból, és visszament a gyárba. Másnap, amikor Pintyőke megérkezett délelőtti sétájáról a lakásajtón új zár hirdette, hogy oda már nincs Pintyőkének bejárása. Ráadásul bőröndjeit Balu szép sorba, az összes holmijával együtt felsorakoztatta a fal mellé. Hiába dörömbölt a szépasszony, belülről nem válaszolt senki. Pintyőke eltűnt a várósból, miután a kosárlabdázó nem pénzelte, ahogy szerette volna.

Baluról később érkezett hír. Elvett egy rendes nőt, és kisfia született. Gyógyíthatatlan betegség vitte el, amikor végre normális emberként, "Cédula" nélkül élhetett volna.

PADLIZSÁN LEVES

Pénzsűkében voltunk, mint rendszeren, de mégis el akartunk menni a gyerekekkel kétheti tengerparti nyaralásra. Így kerültünk Costinestire, egy nyomorúságos parasztház elképzélhetetlen szegényes szobájába.

Fiatalok voltunk és élveztük a tengert a gyerekekkel együtt. A baj csak akkor kezdődött, mikor visszajöttünk a lubickolásból és meleg vizet kértünk a gazdától, hogy lemosakodjunk az öszkonfortos lavórban. Még embert nem láttam így megrökönyödve, mint a házigazdát. Mi jut eszünkbe mosakodni, mikor most jöttünk a tengerből?! Persze nem tudtuk neki megmagyarázni, belenyugodott hogy bolondok vagyunk.

Az udvaron állt egy sánta asztal és látom, hogy egy fiatalasszony azzal van elfoglalva, hogy egy padlizsánt vastag szeletekre vág, és egy vizes fazékba rakja. Hallottam hogy németül beszélnek a férjével. Köszöntem és megkérdeztem, hogy mit csinálnak? Hát "Obergine" levest. Na mondom, ilyent még nem ettem. Honnan a recept? Az nincs, de gondolták hogy vízbe főve jó lesz. Miért, nem így eszik? - Bizony nem - próbáltam elmagyarázni -, hanem parázson megsütik, hámozzák, fabárdal aprítják. Hagymát vágnak, vagy üvegreszelőn reszelnek hozzá. Utána keverik össze olajjal, borssal.

Így kezdődött az ismeretség, amiből később barátság lett. Kelet Németországból jöttek, nemrég házasodtak össze, és annak dacára, hogy Markus orvos volt és Usi fogorvos, nem volt egy vasuk sem, s kerültek ők is a mínusz ötcsillagos szalonba. Ettől kezdve együtt jártunk a tengerre, és együtt harcoltunk a házigazdával egy kis meleg vízért. Sokat beszélgettünk a román és az NDK-s paradicsomról és mikor elváltunk, megígérték, hogy jövőre meglátogatnak bennünket Temesváron.

Minden eddigi nyári ismeretséggel ellentétben, szorgalmasan írták a leveleket Weimarból, és én is válaszoltam rájuk mindig. A következő nyáron tényleg eljöttek, és nem győztük őket vineta (padlizsán) salátával tömni. Miután a piacra mentünk velük görögdinnyét venni, elcsodálkoztak, hogy két hatalmasat vásároltunk. Hiszen ez vagyomba kerül! Tőlük tudtuk meg, hogy az NDK-ban a dinnyét szeletenként árulják a cukrászdában. Később, mikor mi látogattuk meg őket, elcsodálkoztunk, hogy sorba állnak román vagy bolgár paradicsomért. Furcsa volt, sok más árúért meg mi álltunk sorba otthon, amiért meg itt nem kellett.

Usiek imádták a hegyeket és vagy velünk, vagy a gyerekekkel be is járták őket. Így kerültünk a legutolsó Romániai közös kirándulásunkon a Nera völgyébe. Ez a gyönyörű vidék közel volt a Jugoszláv határhoz, és persze a határőrség egyik elő állásánál felvették az adatainkat, és figyelmeztettek, hogy okvetlenül jelentkeznünk kell náluk, miután visszafele jövünk. Ezt meg is tettük, miután végigjártuk a sziklában vésett utat úgy húsz méterrel a folyó szintje fölött. Az út néha pár centiméter széles volt, és a falon levő láncokban kellett kapaszkodjunk, hogy le ne zuhanjunk. Megérte, egyike a legszebb helyeknek, amelyen életemben jártam.

Mikor a barátaink hazaindultak, megbeszéltük, hogy egy pár hét múlva mi fogunk vendégségbe menni hozzájuk Weimarba. El is indultunk a Skodával és miután Pesten és Pozsonyban megpihentünk, elindultunk Weimar felé. Estére ott is lettünk volna, ha nem hajtok el az autósztrádán a Jenai leágazás mellett. Észbe kaptam, de késő volt. Seholy lélek az úton, így aztán megfordultam. Egy lélek még is akadt a Jenai leágazásnál. Uniformisban. S hogy közelebbi ismeretséget kössünk meg is állított bennünket.

Elkövettem a második butaságot, németül válaszoltam a kérdéseire, ezt nem kellett volna. Aztán franko elismertem, hogy szabálytalanul fordultam meg. - Tudtam - mondta, mert a legközelebbi hely, ahol szabályosan megfordulhat, tíz kilométerre van innen és három perc alatt, nem vezethetett le húsz kilométert. Mivel őszinte volt és nem akart félrevezetni a minimális büntetést szabom ki, az-az húsz keletnémet márkát. Ez tényleg nem volt sok, és ráadásul volt is pénzünk, mert ezúttal, nem tudom milyen csoda folytan váltottak egy pár lejt. Rögtön kifizettem, kaptam egy nyugtat, és menni akartam, mert így is késő volt. Még meg kellett találnom Weimarban a barátaink lakóhelyét. Ám törököt fogtam. Nem engedett! Rendőr barátunk elkezdte magyarázni, hogy a büntetéspénznek nem az a célja, hogy o beszédj, hanem hogy a szabálytalankodót megnevelje, és ahhoz tudnom kell, mit vétettem. Azzal komótosan előszedte a bibliáját és egy félórán keresztül felolvasta a szabálysértésemre vonatkozó összes paragrafust.

Végre elszabadultunk. Elértünk Weimarba és egy kis keringés után megtaláltuk a barátaink lakóházát. Csengetésemre Usi jött ki és nagy megrökönyödésemre megkért száljak vissza az autóba, indítsam el a motort, mert mondani akar valamit. Nem értettem mi történt, rosszat sejtve engedelmeskedtem, és visszaültünk az autóba.

- Képzeltetek - kezdte mesélni, Markus a múlt héten kiküldetésbe utazott egy csoport kollegájával Nyugat Németországba, és ahogy az egyik kollega mesélte, visszafele jövet, mikor a vonat a határ előtt megállt és újra elindult, ő ledobta a kis bőröndjét és leugrott a szerelvényről. Mire a velük küldött Stazis észbekapott a vonat messze járt és Markus is. Persze a Stazi fiúk rögtön megjelentek a lakásunkon, felforgattak mindent, és biztosan teleraktak "poloskákkal", azért mesélem nektek mindezt itt az autóban.

Nahát, gondoltam jól nézünk ki, ha ezek felveszik az összeköttetést a Securitateval, és kiderül, hogy együtt jártunk a Jugoszláv határon, nyakig vagyunk a pácba. Nem akartuk egyedül hagyni a barátnőnket. Lesz, ami lesz, ott maradtunk egy pár napig. Elvittem az autóját a szervizbe, és én is cseréltettem a mi Skodánkon egyet, mást. Azután megegyeztünk, hogyha Markus ír nekünk, akkor úgy fogom megírni, hogy: - A lányom írja Bukarestből, hogy...."

Először akkor lélegeztünk fel, mikor visszafele átmentünk a német határon. Másodszor pedig akkor, amikor szabály szerint visszaadtuk a miliciának az útleveleinket, és nem kérdeztek semmit. Majd két éven keresztül számoltunk be leveleinkben lelkiismeretesen arról, hogy mit ír a "lányunk" Bukarestből, amíg végre sikerült Markusnak kivinni a feleségét Nyugat Németországba.

Teltek az évek, jöttek-mentek a levelek Münchenből és Münchenbe. Azután minket is kivásároltak, és miután egy kicsit magunkhoz tértünk, valóra váltottuk régi álmunkat. Egy Temesvári látogatásból visszatérve megháltunk Bécsben egy hétre, és a szállodában, ahol szobát fogatunk, már ott vártak a barátaink. Tíz év után újra talajoztunk. Együtt jártuk Bécs látványosságait, és emlékeztünk vissza életünk legizgalmasabb utazására, azzal a jóleső tudattal, hogy sem a Stazi sem a Securitate nem létezik már. Mi mindannyian a szakmánkban dolgozunk, és már a plusz öt csillagos szállót is megengedhetjük magunknak.

Később ők jártak nálunk Hajfán. Aztán mi önáluk, Münchenben. A fontos, hogy barátságunk mindmáig fennmaradt.

CSALÓDÁS

A dolog még az egyetemen kezdődött, mikor egy régi vágású tanár egy száraz levelet tett metalográfia órán a mikroszkópba, a csiszolt-fém minta alá. A hallgatóknak egymásután kellett benézni a mikroszkópba és megmondani mit látnak. Mondtak is mindenfélét, hogy ilyen meg olyan acél, öntöttvas, bronz, stb., míg hősünkre került a sor, - aki nagyon büszke volt a metalográfiai tudására. Miután nagyon alaposan nézte-nézte a "mintát", szomorúan kijelentette, hogy fogalma sincs mi lehet. A hallgatók legnagyobb csodálkozására a tanár felkiáltott: - Na végre egy valaki ért valamit a metalográfiához !" És kiszedte a száraz falevelet a mikroszkópból.

Ez az eset, amely aztán adomaként keringett az egyetemen, még jobban sarkallta Gyurit hogy minél többet tudjon meg a tárgyról. El is olvasott mindent, ami csak a kezébe került abból, ami kedvenc tárgyával foglalkozott. Persze az év végi vizsga nem jelentett problémát, simán vette, tiszta tízessel. Eljött a vakáció és vele együtt a gyári gyakorlat. Gyurkát pár kollegával és egy kolleginával a hegyek között eldugott kis mezőgazdasági gépgyárba küldték, amelynek egyetlen előnye az volt, hogy gyönyörű vidéken építették.

Mivel a gyár felszerelése kritikán-aluli volt és a munkavédelem gyerekcipőkben járt, értésére adták a tisztelt gyakornok elvtársaknak, hogy egyáltalán nem haragszanak, ha minél kevesebbet lábatlankodnak a gyárban. Több sem kellett a társaságnak, hiszen a kristálytisza pataokban nagyszerűen lehetett fürdeni, halászni, egészen úgy délfeléig, mikor mégis be kellett menni a gyárba, főleg az ebéd miatt!

A kollegina sokkal jobban mutatott a fürdőruhában, mint felöltözve és Gyurka egyre jobban meg volt győződve, hogy a fürdőruha nélkül még jobban mutatna. Így aztán minden metalográfiaiáról megfeledkezve, kizárólag a kolleginával foglalkozott, nem is sikertelenül. Nemsokára olyan boldognak érezte magát, amilyen az ember csak húszévesen lehet, mikor az erdő, a folyó, az esték, a szentjánosbogarak, mind-mind gyönyörűek, és az éjszakák még szebbek, mint a nappalok! A praktika már vége felé járt, amikor valami fatális véletlenség eredményeként Gyuri felfedezte, hogy a gyár egyik laboratóriumában egy vadonatúj Zeiss metalográfiai mikroszkóp áll teljesen érintetlenül! Mint kiderült csak német nyelvű használati utasítást küldtek vele és a gyárban senki sem volt, aki vállalkozott volna használni. Több sem kellett Gyurinak, azonnal ajánlkozott, hogy majd ő beindítja a műszert és betanít valakit dolgozni vele. Kapva-kaptak az alkalmon. Így aztán még két hétre ott ragadt, miután a kollegák haza mentek vakációzni.

Visszatérve a városba, természetesen az első dolga volt a kolleginát felkeresni, hogy valami közös programot találjanak ki. De a kollegina nagyon el volt foglalta, mindenféle családi ügyekkel. Gyuri nem is gondolt arra, hogy az ügyek esetleg csak ürügyek, az a két hetes szakmai félrelépés nem is olyan bocsánatos hűtlenség, míg egyszer éppen rá várakozva, hogy haza jöjjön, véletlenül áthallott egy beszélgetést a szomszédaszobából. A kollegina mamája magyarázta a barátnőjének: "Tudod, itt várja őt a másik szobában. Nagyon összebarátkoztak a gyári gyakorlaton. Nem tudom, mit képzelsz magáról ez a hólyag? - Az én lányom és ez az alak!? Szegénykém azt sem tudja, hogy is rázhatná le a pasast, de talán majd észhez tér az ipse!"

Gyurkának nem kellett több. Észhez tért azonnal, de az volt az érzése, hogy vége a világnak, semmi nem maradt benne, amiért élni érdemes. Persze az idő és a fiatalság megtette a magáét. Az élet ment tovább. Gyurka már rég egy gyárban dolgozott, amikor meghallotta, hogy az egyik kutatóintézetben metalográfust keresnek. Persze rögtön jelentkezett, az egykori tanár és annak a gyárnak az ajánlásával, ahol beindította a metalográfiát. Ki is tűzték a próbavizsga napját. Gyurka vadul bújt a könyveit, hogy felfrissítse a tudását. Úgy nézett ki, hogy minden a legnagyobb rendben van. Egy nappal a vizsga előtt megszólalt a telefon és közölték, hogy nem lesz semmiféle vizsga - az állást nem engedélyezték.

Teltek az évek. Gyurkának már családja volt. Egy nagy tömbházban vettek lakást, és megbarátkoztak a szomszédban lakó családdal, akiknek az övékhez hasonló korú gyerekeik voltak. A szomszéd fiatalasszony abban a kutatóintézetben dolgozott, ahová egykor barátunk is be akart kerülni. Egy kellemes együtt töltött estén, el kezdte mesélni, hogyan került be az intézetbe: "Egészen véletlenül jártam ott, egy volt kolleganőmnél, aki annyira dicsérte az intézet munkáját és a munkahely kellemes voltát, hogy úgy félvállról megkérdeztem: - Mondd, hogyan lehet bekerülni ebbe a csodaintézetbe? A világ legtermészetesebb hangján azt felelte: - Neked, a te rokonsággoddal igazán nem probléma! Persze, mint mindenki, ő is azt hitte, hogy mivel a férjem rokona az egyik központi bizottsági tagnak, (a kommunista párt K.B.-ról van szó) ennek az előnyeivel is élhet. Arról nem tudott, amit nektek már meséltem, hogy se a férjem, se a távoli rokon, nem tartanak fenn semmilyen kapcsolatot, mi több, nem is akarnak tudni egymásról. A barátnőm addig erősködött, amíg együtt bementünk az intézet igazgatójához. Miután bemutatkoztam, és a barátnőm elmondta, mi járatban vagyok, mézes-mázosan azt felelte, jöjjenek el holnapután, megnézik a lehetőségeket. Két nap múlva felvettek metalográfusnak, amiről halvány fogalmam sem volt, de hát azóta már évek teltek el, belejöttem."

Gyurka még megkérdezte mikor volt ez. A szomszédnő pontosan emlékezett a dátumra, amikor felvették. Gyurka is, hisz aznap telefonáltak neki, hogy a felvételi vizsga elmarad. Az állást nem hagyták jóvá.

Barátunknak a sors - többször is - véletlenül megtudott igazságokat tartogatott. Így volt megírva valahol. Az első nem okozott igazi csalódást. A kolleginának és mamájának rég megbocsátott már, miután a feleségével megismerkedett.

De ez a friss kéretlen vallomás örökre megkeserítette a hangulatát.

EGY FELEDHETETLEN NYÁR

Korán ébredtem, még elnyújtóztam a magas ágyon levő szalmazsákon. A szalmazsák és a takaró durva kender szőttese kellemesé tette a lustálkodást, de ennek ellenére lemásztam az ágy mellett levő padra, majd onnan a földes padlóra. Magamra kapkodtam a ruháimat, mert nem akartam elmulasztani a reggeli fejest. Lukrécia már a Rika mellett ült a kisszéken, és éppen befejezte Rika tőgyének a reggeli mosdatását. Pont jókor érkeztem, hogy a reggelimet egyenest Rika tőgyéből fejjem a szájamba. A tej langyos volt és finom, és mint anyám mondta, biztos nem vizezte senki. Nagy igyekezettel fogtam meg a vasvillát, hogy segítsek kivinni a trágyát az istálló mögött levő trágyadombra, ami, amióta apám segítségével megépült a pöcegödör felett, már kizárólag Rika növelt.

Közben egyre melegebb lett, és Nucu is előkerült valahonnan a szokott kendervászon nadrágjában, és a hosszú szoknyaszerű inggel, és persze a kalap is a fején volt, hiszen egy tizenkét éves férfiember, nem járhat kalap nélkül. Visszük a lovakat a Begához fürödni! Ennél szebb és jobb dolgot elképzelni sem tudtam. Kihoztuk a két kis mokány "Ruszkít" az istállóból, és nyereg helyett egy-egy háziszőtt pokrócot tettünk a lovakra, és már fel is pattantunk, majd átölelve a lovak nyakát elindultunk. Nem kellett őket irányítani, mentek maguktól, nem tudom honnan tudták, hogy fürödni megyünk, de tudták...

Hogy miért voltak a lovak "Ruszkik", annak hosszú a története, visszanyúlik egy augusztus végi, nyári alkonyra, amikor a szüleimmel porosan, holtfáradtan vonszoltuk magunkat a falu egyik utcáján. Apám egyik kezében egy kis bőröndöt szorongatott, a másikban az én kezemet, mert már rogyadoztam a faradságtól. Az öreg Stoica, akit otthon mindenki csak Mosunak szólított, ott állt az utcán és várta, hogy Rika hazajöjjön a legelőről, nem mintha Rika nem tudta volna hol lakik, mert mindig megállt a kapu előtt és várta, hogy beengedjék, de hát Mosunak éppen nem volt más dolga. Nagyot köszönt és mintha félne a városiasan öltözött emberektől, megkérdezte, hogy kit keresünk. - Nem keresünk senkit, csak szállást éjszakára és talán egy kis tejet – válaszolta apám. - Temesvárról menekültünk, amit a németek srapnelekkel lőnek, és minket biztosan megölnének, ha bejutnak a városba. Elindultunk keletnek ahonnan várják az oroszokat, eléjük megyünk.

Mosu már nem kérdezett semmit, csak annyit mondott, hogy ő nem gazdag ember, de amiye van, azt megosztja velünk, és máris betessékelt a házba, ahol a felesége Maika, szó nélkül asztalt terített, és miután ettünk, megvetette az ágyakat a "szépszobába". Másnap tényleg belovagolt az első orosz katona, egy kozák, és ráfogta a pisztolyt apámra, a később nagyon is népszerű mondással: hogy "Davaj csasz!" Hiába mondta apám oroszul, hogy nem szép, amit csinál, látta, hogy a fenyegetés komoly, és mivel tízévi orosz fogságban volt alkalma megismerni a kozákokat,

odaadta az órát.

Már nem volt értelme továbbmenni, Mosu továbbra is felajánlotta vendégszeretetét mondván, hogy egy-két napon belül elérik az oroszok Temesvárt, és hazamehetünk. Nem nagyon értette apámat, hogy miért adta oda az órát, de másnap, sajnos alkalma volt megérteni. Három katona állított be egy hadnaggyal, és egyenest az istállóba mentek, ahol Stoicák két szép lova tanyázott Rika mellett, és se szó, se beszéd, kivezették a lovakat. Apám kérdésére, hogy mit csinálnak, azt felelték, hogy elveszik ettől a kuláktól a Vörös Hadsereg számára. Apám magyarázni kezdte, hogy Mosu egyáltalán nem kulák és a lovai nélkül éhen hal, mert nincs mivel megművelni a kis földet, amin gazdálkodik. Hosszas magyarázgatás után a hadnagy megenyhült és felajánlotta, hogy valaki menjen vele Káránsebesre, ahol cserelovakat adnak az elvettek helyett.

Mosu kijelentette, hogy ő megy, hisz már úgymint öreg, ha meghal az úton, hát meghal, de hátha mégis kap lovakat. Miután elbúcsúzott mindenkitől, mint aki a halálba megy, útnak is indult a katonákkal. Káránsebes hetven kilométerre volt a falutól, tehát Mosu számára a világ végén. Mert az ottani világ igen kicsi volt. Maika még életében nem látott vonatot, mert a legközelebbi állomás tizenkét kilométerre volt a falutól, és nem ő volt az egyetlen, aki a falu határát még nem lépte át. Vaszili Mosu veje, akinek egész más a családneve -, de a faluban mindenki a szokáshoz híven csak, mint Stoica Vaszilijet ismerte -, átvitt bennünket Dungahoz, aki a falu egyik leggazdagabb parasztja volt, annyira gazdag, hogy még rádiója is volt, ami húsz összekötött zseblámpa elemmel működött. Ezen hallottuk, hogy az oroszok elérték Temesvárt, és másnap mi is indultunk vissza. Érzékeny és hálával telt búcsút vettünk Stoicáéktól, akik kijelentették, hogy bármikor szívesen látott vendégek vagyunk náluk, akár visszatér Mosu, akár nem.

A lovak történetének folytatását csak két év múlva tudtuk meg, amikor kiutaztunk a faluba, ezúttal, mint vendégek - nyaralni. Egyik este szokás szerint kiültünk a házbeliekkel a ház előtti padra – dzsivánra -, egy kis esti tereferére. A szomszédok nógatták Mosut, hogy mesélje el az utazását Káránsebesre, hisz nekik ott volt a világ vége. Mosu erre szép komótosan megsodort egy cigarettát, a saját termésű dohányából, amely ott száradt a pitvaron, és belefogott a mesébe, amit valószínűleg már százszor elmondott.

Az út odafelé nem is volt különösen nehéz, mert Mosu jól táplált lovai voltak a szekérbe fogva. Ennivaló is volt, mert az orosz katonák, nem szégyellték magukat bementek a falusi házakba, és elvitték, ami ehető. Három nap alatt oda is értek, és miután a hadnagy, aki elvette a lovait, nem kis vita árán - amiből Mosu nem értett semmit -, elérte, hogy odaadtak Mosunak két kis csontig soványodott, hosszúsőrű lovacskát, akik alig álltak a lábukon. Mosu elindult a dülöngélő lovakkal visszafele. Ezeket már nem lehetett volna befogni semmibe, még ha lett volna is mibe, mert alig vonszoltak önmagukat. Így hát gyalogosan cammogtak egyik falutól a másikig. Mosunak volt egy kis pénze, de nagyon nehéz volt abrakot kapni bárkitől. Voltak azért olyanok, akik megsajnálták, miután elmondta mi járatban van, és vettetek a lovacskák elé egy kis zabot, amit ezek úgy ettek meg, hogy messziről láthatta, aki értett a lovakhoz, hogy az éhhaláltól nincsenek messze. Jó hétig tartott, amíg visszaért a falujába, ahol a család már elsiratta, mert szinte biztosak voltak benne, hogy soha nem látják többé. Volt nagy öröm, gondolom Kolumbuszt sem ünnepelték jobban, mikor visszatért Amerikából, mint Mosut. Hónapokig tartott, amíg a lovacskák annyira megerősödtek,

hogy munkára lehetett őket fogni.

Hálások és szívósak voltak, és nagyon szerettek fürdeni a nyári melegben, amihez úgy látszik nem voltak hozzászokva. Bevezettük őket a derékig érő vízbe, és a magunkkal hozott csuporral öntögettük a hátukra a vizet, és egy durva kender ronggyal dörzsöltük végig őket. Ezt láthatóan nagyon élvezték. Aztán nekifogtak a folyóparti dús fűben legelészni. Nucu pedig elővette a bicskáját, és megtanított fűzfa sípot faragni.

Másnap a község házára kellett mennünk, mert meg volt beszélve apámmal, hogy felhív bennünket telefonon. A „primarie” előtt egy csoport öregasszony várakozott, mert éppen akkor jött meg az orvos, aki havonta egyszer rendelt a faluban. Az egyik nénike megszólított, hogy féltém-e? Nem értettem, mitől kellett volna félnem, de aztán kiderült, hogy a telefonra értette.

Aztán hallottuk a nagy bajt. Elsőnek az, az öregasszony került az orvos elé, akinek a lába teljesen elüszkösödött egy elgennyesedett vízértől. Szegény anyóka már alig szuszogott. Az orvos, aki látta, hogy a végét járja egy kámfor injekciót adott be neki, akkor antibiotikum még nem volt. A nénike megnyugodott és szép csendesen elaludt örökre. De a község háza előtt se maradt egy beteg sem, mind szétszaladtak s elvitték a hírt, hogy egy injekcióval az orvos megölte a nénikét.

Másnap meghívást kaptunk Dungához, finom birkatúróval kínált bennünket, nekem meg egy kis lépes méz is jutott. Aztán kiküldött a lányaival játszani. Nelli, a nagyobbik soványka, sápadt kislány volt, szótlánul ült egy háromlábú kisszéken. A kisebbik Doina teljesen az ellentéte Nellinek, tömzsi, barna-arcú, és be nem állt a szája. Csodálkoztam, hogy körülvittek az udvarba, megmutatták a disznókat, malacokat, a nagy tehenet és a négy ökröt az egyik istállóban, a másikban pedig a két lovat. Elmesélték, hogy a birkatúró attól a húsz birkától van, amelyek most kinn vannak a falu nyájában, a teheneket majd ők viszik ki a legelőre miután mi elmentünk. Mikor visszaértünk Stoikáékhoz, anyám nevetve mesélte, hogy megkérték a kezemet. Persze nem értettem miről van szó, aztán elmagyarázták, hogy Dunga felajánlotta, hogy megfizeti az iskoláztatásomat, tanuljak orvosnak, ügyvédnek, mérnöknek, aztán vegyem el Nellikét feleségül. Erre anyám udvariasan azt felelte, hogy egy ilyen komoly ajánlatban egyedül nem dönthet, meg kell beszélnie apámmal. Meg is beszéltek, és évekig mulattak rajta. Az iskoláztatásomat pedig az állam előlegezte, de drága mulatságnak bizonyult, mert fél életet dolgoztam érte havi harminc-negyven dollárnak megfelelő fizetésért. De vissza a régi ragyogó nyárba, ahol beérett a dinnye.

Már az előző évi dinnyeidejében, ha egy görögdinnye különösen édes és finom volt összegyűjtöttük a magjait. Újságpapíron megszáritottuk őket, és kis zacskókban tartogattuk. Ezeket a magokat aztán elvittük Stoikáéknak és rávettük őket, hogy a szőlő mellett levő félholdon ültessék el a magokat. Nagyon szépen fejlődtek, annyira, hogy Mosu elhatározta, hogy őrizni kell őket, mert tolvajban sosincs hiány. Épített magának egy szalmakunyhót a dinnyeföldön, és ott kuksolt egész éjjel meg nappal a két kutyával, akiket a dinnyés kert két végére kötött ki lánccal. Persze mi hordtuk neki meg a kutyusoknak az ételt Nucuval, és mi bújtunk a kunyhóba, amíg az öreg kicsit megjáratta a lábait, aztán estefelé visszaballagtunk a faluba. Otthagytuk Mosut a dinnyeföldön a vacsorájával együtt, ami kenyérből, szalonnából és zöldhagymából állt. Amikor a dinnye beérett, reggelenként megrakták a szekeret, befogták a „Ruszkikat” és elindultak faluról-

falura járva. Bejárták a környező falvakat, ahol a dinnyét elcserélték kukoricára, zabra, búzára, kinek mije volt azt adta. Este pedig boldogan és megelégedve tértek haza. A dinnyetermesztés jól bevált.

A kert végében levő fáról már rég szedtük a szilvát, Lukrécia még a szilvás gombóc készítését is megtanulta anyámtól, a termést, ami pedig túlreppen lehullott a földre, egy lábosba összeszedtük, és ment a cefrés hordóba, amely ott állt az udvaron és a benne levő gyümölcs a melegben megérett. Elérkezett a pálinkafőzés ideje. Ezt abból is lehetett látni, hogy egyre több férfiember dülöngélt az utcákon, mert az a szokás járta arrafelé, hogy a férfinépség minden főzésnél a „kazánál” gyülekezett egy kis kóstolóra. Addig-addig kóstolgatták a lepárlóból kicsorgó nedűt, amit tzukulicának becéztek, amíg csak két úton járva el nem indultak hazafelé, ha még tudták, hogy az merre van. Mosu és Vaszile sem voltak kivételek, szerencsére az ő Ruszkijaik csak vizet ittak, így aztán Nucu hazahajtotta őket a kazántól. A szekéren az üres cefrés hordó és a teli pálinkáshordó mellett Mosu és Vaszile nyúlt el gyanús jókedvvel.

Másnap vasárnap volt - és merthogy Nucut még gyerekszámba vették -, reggel Lukrécia nekifogott kimosdatni, fésülni. Délután Nucu felvette a tiszta ruháját, a széles, ezüst és aranszállal kivarrt övét derekára tette, fejére pedig feltette új kalapját, és Lukrécieával elindultak a templom előtti kis térre, ahol már szólt a zene és a földet is felocsolták a tánchoz. Lukrécia egy gyönyörűen kivarrt blúzt vett fel, egy színes „katrincát” a fehér szoknya fölé, és persze fekete kendőt tett fejére, ami férjes asszonyokhoz illet.

Az eladósorban levő leányokon szebbnél-szebb ingek voltak, vékony len szőttesből, bámulatos kézimunkával kivarrrva. A szoknyák felett arannyal, ezüsttel és mindenféle színű selyemmel kivarrrt katrincák, de ami mégis a legfontosabb volt: nyakukban és homlokukon a hozományuk hirdette, ki milyen módos: aranykoronások, Ferenc Jóska vagy Mária Terézia arcképével. Minél több arany díszelgett a lányon, annál kapatósabb volt, vagyis annál többen vitték táncba.

A zenét egy tárogató – románul: torogoata -, egy cimbalmos, és egy hegedűsből álló igen barna bőrrű zenekar szolgáltatta, amíg alkonyodni nem kezdett. A Lukrécieával egykorú asszonyok, csak mint nézők vettek rész a mulatságban – a zsonkon -, aztán ebből lett egy egész hétre való téma, hogy ez a lány, vagy amaz, hogy volt felöltözve, hány aranypénz lógott rajta és főleg ki, kivel táncolt a legtöbbit. Persze, azt is pontosan tudták, hogy hány lánc földet adnak a lánnyal, és mennyi van a fiú szüleinek. Aztán a szép ruhák visszakerültek a család szépen faragott ládájába, amelyekben nemzedékről-nemzedékre gyűltek a népművészeti remek, amelyek ma valószínűleg vagyont érnek. Ott tartották az ünnepi bundákat, ködmönöket, amelyek szücs mesterek remekei voltak, gyönyörűen ékesítve színes bőr díszekkel. Anyámnak annyira megtetszettek, hogy rendeltünk a falubeli szücsnél két ködmönt, egyet magának, birkaszörméből és egyet nekem, kecskegidáéból. Persze ezek mindennapra készültek, nem fehérek voltak, mint az ünneplők, hanem barnák és szerényebben voltak díszítve, de mégis nagyon szépek és jó meleg. Az enyémmel csak az volt a baj, hogy hamar kinőttem.

A napok, hetek egykettőre elszaladtak, eljött a hazatérés napja. Mosu befogta a „Ruszkikat” a szekérbe és elindultunk a tizenkét kilométerre levő állomásra, miután Maica Lukrécia, könnyek között elbúcsúzott tőlünk. Nucu velünk jött az állomásra, ha nem másért, de hogy lássa a vonatot.

Teltek múltak az évek, a szocializmus győzelmet aratott a falvakban is, ezzel az aratással kellett beénnünk, mert a földekről már nem nagyon volt mit aratni. Sok évvel később a szép nyár emlékével felültem az autómra és elmentem a faluba. Az utcán városiasan öltözött rosszkedvű emberek, főleg öregek. Fiatalokat szinte sehol sem látni...Mosu, Maica már régen a falu kis temetőjében. Házuk udvarában sehol egy csirke... Lukrécia és Vaszili, összetöpörödve, mintha százévesek lennének. Nucu családjával a városba költözött, mert nem akart a közös gazdaságban nyomorogni. Dungáékról - akiket kulákoknak kiáltottak ki -, nem tudni semmit. Elvitték őket Baraganba, és onnan ki tudja, hova mentek?

Remélem, hogy az újabb húsz év alatt, mióta megváltozott ott is a világ, részben visszaáll az élet. De az a világ, az a régi nyár már csak az én emlékeimben marad meg...

BARÁTOM NIKLÁS

Az irodában kerültünk össze. Úgy esett, hogy az egyik picurka szobába telepítettek be bennünket, más már el sem fért volna benne, olyan kicsike volt.

Niklász miután rájött, hogy beszélek németül, ha nem is tökéletesen, felajánlotta, hogy beszéljünk ezen a nyelven, legalább megtanulok egy kicsit rendesebben. Még nem tudtam, hogy ez jó pár éves német nyelvkurzus lesz, amelyben minden hibás szót kegyetlenül muszáj kijavítani.

Niklász, aki egy Arad mellőli faluból származott, két német nyelvet beszélt. Az egyik a falujának a dialektusa volt - amit ő a falubelijeivel beszélt és amiből én egy szót sem értettem - a másik az irodalmi német, amit velem beszélt.

Lassan rájöttem, hogy nemcsak a nyelv területén perfekcionista, hanem mindenben. Topometriával foglalkozott és nem tartott sokáig amíg el kellett ismernem, hogy az ő tereprajzaiban egyszerűen nincs hiba! Kizárólag papíron számolt. Nem volt hajlandó a kávédarálóhoz hasonló akkori számológépeket igénybe venni. Rendszerint egy agyon hegyezett ceruza-csikkel használt ehhez a művelethez. De amit kiszámított, arra mérget lehetett venni. Lassanként kezdtem jobban bízni az ő számításaiban, mint a magaméban. Reggelente óramű pontossággal érkezett a munkába. Pedig ehhez reggel három órakor kellett felkelnie, hogy a vicinális vonatokon hétre beérjen Temesvárra az irodába.

Mivel akkortájt költöztem az új blokklakásomba, elkezdtem meggyőzni arról, hogy mennyivel jobb lenne neki is egy lakást venni a városban, ahol központi-fűtés, hideg-meleg víz van és ötpercnnyire van a munkahelytől.

- Kell neked fűrészpórt venni és avval tömködni a kályhát, aztán ha kiégett tisztítani?! Külön fűteni a fürdőszobát? Nem is beszélve a mindennapi útról, - hiszen az egész életedet a vonaton töltöd, - mire hazaérsz este van! - Igen, - mondta - de én akkor és annyit fűtök, amennyit akarok, és akkor van melegvízem, amikor szólok a feleségemnek, hogy csináljon, nem akkor, mikor mások határozzák el! - De hisz állandóan van hideg-meleg víz és úgy fűtenek, hogy az ablakokat is ki kell nyissam néha.

Pár év után - amikor a hideg lakásban ültem és vártam a két órát, amikor langyos víz fog folydogálni a csapból - rájöttem mennyire igaza volt a barátomnak.

Később, mikor jobban összebarátkoztunk kezdett bennem derengeni honnan ez a függetlenségi mánia, amely odáig ment, hogy nem vásárolt perforált W.C. papírt, mert neki senki se írja elő, mekkora darabot használjon!

Eleinte bizalmatlanul, visszafogottan meséltem el neki egyet-mást a gyerekkoromról, amikor egy német nő kidobott minket nagyapám házából - apám semmiféle munkát nem kapott - az utcán pedig a "Hitlerjugend " hol az ablakainkra dobálta a köveket, hol ránk, gyerekekre. És nekünk még szerencsénk volt azokhoz képest, akikből szappant főztek. Meglepetésemre belátta, hogy ez mind igaz. De ne higgyem, hogy neki meg sok német társának jobb volt az élete. Hitler és társai az övéket is tönkretette. Idővel lassan elmesélte az egész Odisszeáját. Apjának nagy gazdasága volt a faluban, főleg szilvaskertjei, amelynek a terméséből kitűnő Slibovica készült. És nem akármilyen, olyan minőségben, hogy majdnem az egészet exportálták Európa minden részébe. A házuk melletti istállóban hét tehén állt négy ló mellett, az ólban húsz disznó, húsz birka (Mikor én láttam a hatalmas szép házat, az udvarban még egy csirke sem maradt).

Tizenhét éves volt, mikor befejeződött a háború. Még a temesvári német líceumba, a Bánáciába járt, mikor sok ezer német társával együtt elvitték őket kártérítési munkaszolgálatra a Szovjet Unióba. Egy Don-medencei szénbányába került. A munkakörülmények pokoliak, ennivalójuk - mint mesélte - az oroszoknak sem nagyon volt, hát még nekik. A fűtetlen barakkokban ketten aludtak egy ágyban, hogy valamennyire melegítsék egymást. Egy reggel arra ébredt, hogy irtózatosan fázik. Amint magához tért, elszörnyedve értette meg az okát: a társa, akivel aludt - hideg és merev volt!

Ez is elmúlt. Azt az egyharmadot, aki életben maradt, függetlenül attól, hogy honnan származtak, felrakták egy marhavagon-szerelvényre és "visszaküldték" - Németországba! Egy romhalmaz volt minden. Sweifurt városát, amin keresztül jött, nem is lehetett látni, egyetlen épület nem maradt épen. Közlekedni csak gyalog lehetett, ennivaló sehol. Itt-ott találtak a földeken felszedetlen krumplit, azt úgy nyersen ették. Két hónapig tartott, amíg félholtan, zörgő csontokkal, hazaérkezett.

Egy rövid, mondhatni normális időszak után újabb kálvária kezdődött. Az elvtársak ugyanis rájöttek, hogy ők tulajdonképpen kulákok! Egy őszi napon felrakták őket a vonatra és valahol a Baragánon tették le egy mező közepén, ahol nem volt semmi! Mivel az éjszakák már hidegek voltak és a tél sem volt messze, putrikat ástak a földbe, amit úgy ahogy tudták befedtek, itt tengődtek majd két évig.

Visszakerült a falujába, megengedték neki, hogy elvégezze az esti munkásegyetemet. Meg is nősült. A feleségét sohasem engedték tanítónőként dolgozni, mert kulák származású férje volt. Így aztán kapva kapott az alkalmon, hogy mint kezdő mérnök a Csudanovici urán-bányában dolgozhasson. Az oroszok jól fizettek az ott dolgozóknak, hiszen ezen kívül semmit nem fizettek az uránércért, amelynek a hideg-háború miatt hihetetlen ára volt.

A család növekedett, az első kislányt fiú, aztán még egy lány követte. Minden rendben lett volna. Niklász jól keresett, annyira, hogy mikor a bányaorvosa figyelmeztette: keressen most már egy más munkát - ő ennek ellenére még egy évig maradt a saját szakállára. Csak ezután került a

mi kis tervező-irodánkba, amelynek az akkori főnöke az unokatestvére volt.

Dolgoztunk együtt - és az idő szaladt - évek teltek el munkában. Együtt izgultuk végig a gyerekek felvételijét a líceumba, azután az egyetemre. Mind az öt (Niklásé három, az enyém kettő) első próbálkozásra bejutott.

Közben egyre nehezebb lett a gyerekeket etetni valamivel, pedig mi még a szerencsések közé tartoztunk. A húsparban dolgozván - nagy titokban - heti egy kiló húst vásárolhattunk, tíz-tizenkét óra sorban állás nélkül.

Egy kiszállás alkalmával együtt utaztunk a vonaton egy volt tanárunkkal. Beszélgetés közben elmagyarázta, hogy bármennyire is elégünk van Marx -ból az "Érték" törvény mégis egy objektív törvény. - És épp' ezt nem tartja be a Párt! Hiszen mindennek az árát önkényesen szabták meg - magyarázta őszinte fölháborodással - semmi köze az árú értékéhez. Ez biztosan az egész szocialista gazdaság összeomlásához fog vezetni. Még csodálkoztunk is, hogyan volt mersze ezt nekünk elmondani, amikor senkiről nem lehetett tudni, hogy besúgó vagy nem. Két hét után megértettük. Öngyilkos lett.

Az elmélet érvényéről magunk is meggyőződünk, miután a városban levő zöldség és gyümölcskonzerv gyár fejlesztési tervének tanulmányát tisztességesen elkészítettük - azzal az eredménnyel, hogy bármilyen fejlesztés csak a deficitet növelné. Na, ebből csúnya botrány lett! Éreztük, hogyha nem akarunk börtönbe kerülni, sürgősen be kell látni, hogy "tévedtünk" és ajánlatos lesz megkérdezni, mi is legyen a "fejlesztési tanulmány" eredménye?! - Ebből elegendem van! - mondta Niklás - mindent megteszek, hogy elkerüljünk innen. Nem akarom kivárni, amíg a szocialistarendszer összeomlik. Nem olyan hosszú az életem! És elkezdődött életem újabb kálváriája, a kivándorlás. Ez akkoriban évekig tartott és rengeteg utánjárással, költséggel járt. Nem baj - mondogatta gyakran Niklás - ha majd kijutok, küldök neked szeretetsomagokat, hiszen nálad jobb barátot nem hagyok itt.

Egy nap Niklás egy üveg különleges slibovicával jött az irodába. Még a régi jó időkből maradt meg - magyarázta - különleges alkalmakra tartogattam. Tudta, hogy készülünk megünnepelni a születésnapját. Irodánk családi körében a legnagyobb egyetértésben dolgoztunk, románok, magyarok, németek, szerbek, zsidók. Szép kerek félévszázadot ünnepeltünk. Sajnos ez volt az utolsó együtt ünnepelt születésnapja. Egy sötét téli hajnalon munkába jövet elcsúszott és beverte a vállát. Nem sokat törődött vele - majd elmúlik - nem kell minden kis bajjal orvoshoz szaladni. De nem múlt el, egyre jobban fáj és dagadt. Végül elment az orvoshoz, aki azt ajánlotta neki, hogy sürgősen keresse fel Aradon az ismert onkológust. Késő volt. Az uránbányában töltött évek - főleg még a pót év - megtette a hatását. Menthetelen - vélte a szakorvos. Egyre nehezebben mozgott és végül ágynak esett. Meglátogattam. Bízattam, hogy nem sokára jobban lesz.

- Idefigyelj - válaszolta csendesen - nem vagyok gyerek, tudom mi bajom van és csak egyetlen vágyam maradt már, látni szeretném, hogy a gyerekeim kikerültek ebből az országból, amely semmivel nem jobb, mint a Harmadik Birodalom. A diktatúra - az diktatúra! Hát valahol ott fenn meghallgatták az imáját, megkapták az útlevelet. Niklásért már mentőkocsit kellett küldeni Nyugatnémetországból. Azzal vitték ki és két hónap múlva megnyugodva hunyta le a szemét,

abban a tudatban, hogy a gyerekeinek biztosan nem lesz olyan kutya élete, mint amilyen neki jutott. Ez a reménye beigazolódott, gyermekei közül kettő orvos, a harmadik computer szakértő lett, nem voltak kicsinyes megélhetési gondjaik soha.

Így távozott el közülünk a világháború és a népiirtások egy újabb áldozata.

A temetésére elmenni? Nos, arról még álmodni sem lehetett, az "arany korszakban". De valamit mégis tennem kellett, hogy elbúcsúzzam egyik legjobb barátomtól. Elmentem a Dóm-templom parókiájára. Megkérdeztem, hogy mint más-hitű, rendelhetek-e a barátom emlékére egy szép zenés Requiemet - persze állom a költségeket. A páter egy kicsit csodálkozva nézett rám - hisz ez nem sokszor fordulhatott elő a pályafutásában - de aztán kijelentette, hogy ennek semmi akadálya, ha a barátom katolikus volt. Így aztán egy délelőtt az összes kollegák és az országban maradt rokonok jelenlétében megtartottuk a requiemet orgonával, harangszóval és kórossal. Így búcsúztunk Niklász-tól.

Ez nyár végén történt. Karácsony előtt egy vadidegen csengetett be hozzánk két hatalmas csomaggal, hogy Németországból küldték. Mondtam: - Tévedés lehet a dologban, nincs senkink Németországban.

- Dehogyan nincs - felelte - hát Niklász családját nem ismerik? Ők küldik a csomagokat. A mellékelt levélbe írta Kunigunda - Niklász lánya - hogy az apja a halálos ágyán hagyta meg, küldjön csomagot a barátjának. "Mert amit én megígérek, azt be szoktam tartani!"

Megetettük a gyerekeket a sok finom édességgel, miközben törölgettük a könnyeket a szemünkből. Szegények sehogyan se értették, mi bajunk. De a kérdéseikre csak azt feleltük, hogy soha ne ítéljenek meg embereket arról, hogy németnek, zsidónak vagy hottentottának születtek.